

Ameo

Ammatilliset erityisoppilaitokset

OPETUSSUUNNITELMA
–AMEOn pedagogiset periaatteet

Hyväksytty AMEOn johtoryhmän kokouksessa
17.4.2015

Hyväksytty Ammattiopisto Luovin johtoryhmässä
14.12.2015

Sisällys

1	Johdanto erityisoppilaitosten yhteiseen suunnitelmaan	2
2	Ammatillisten erityisoppilaitosten tehtävä	2
3	Ammatillinen erityisopetus	3
4	Ammatilliset erityisoppilaitokset.....	4
4.1	Yhteisesti sovittu strategia, arvot ja visio	6
4.2	Tavoitteena laadukas ja tulokellinen koulutus	6
4.3	Yhteisen tekemisen ydinteemat.....	8
4.4	Yhteinen asiantuntijapalveluverkosto.....	8
4.5	Kansainvälinen toiminta	9
5	Koulutusten perusta ja toteuttaminen.....	9
5.1	Tasa-arvoiset ja yhdenvertaiset koulutusmahdollisuudet	9
5.2	Pedagogiset lähtökohdat ja teoriaperusta	10
5.3	Pedagoginen tuki	12
5.4	Erityiset opetus- ja opiskelujärjestelyt	15
5.5	Yksilölliset suunnitelmat.....	17
5.6	Työpaikalla tapahtuva oppiminen	20
5.7	Opiskeluhoito	21
5.8	Kodin ja oppilaitoksen yhteistyö	22
5.9	Opiskelijan terveydentilaa koskevat vaatimukset	23
5.10	Turvallinen opiskeluympäristö	24
5.11	Sidosryhmäyhteistyö	25
6	Ohjausmuodot.....	26
6.1	Perusopetuksen ja ammatillisen koulutuksen välinen yhteistyö	26
6.2	Koulutuskokeilu	27
6.3	Alkukartoitukset	27
6.4	Opiskelupolku ja opinto-ohjaus.....	28
6.5	Työllistymisen tukeminen ja jatko-ohjaus.....	28
7	Koulutukset ja niihin hakeutuminen	29
7.1	Työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus	30
7.2	Ammatilliseen peruskoulutukseen valmentava koulutus	33
7.3	Ammatillinen perustutkintokoulutus	35
7.4	Ammatillinen lisä- ja täydennyskoulutus.....	37
8	Opiskelijan arviointi	40
8.1	Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen	41
8.2	Oppimisen arviointi	41
8.3	Mukauttaminen.....	42
8.4	Osaamisen arviointi	43
9	Todistukset	45
10	Lähteet.....	47
11	Liitteet.....	50

1 Johdanto erityisoppilaitosten yhteiseen suunnitelmaan

Ammatilliset erityisoppilaitosten erityistehtävänä on huolehtia ammatillisen erityisopetuksen ja työhön ja itsenäiseen elämään valmentavan koulutuksen järjestämisestä sekä erityisopetukseen oleellisesti liittyvistä kehittämis-, ohjaus- ja tukitehtävistä. Suomessa on kuusi suomenkielistä ja yksi ruotsinkielinen ammatillinen erityisoppilaitos. Nämä oppilaitokset muodostavat yhteistyöverkoston, AMEO-verkoston, jonka toimesta on laadittu yhteinen **Ammatillisten erityisoppilaitosten pedagogiset periaatteet** –asiakirja, joka on osa ammatillisen koulutuksen lainsäädännön edellyttämää koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelmaa (A799/2014 3§). Opetussuunnitelmaan kuuluvat lisäksi konkreettiset kuvaukset tutkinnon osien tarjonasta, suorittamisjärjestyksestä, koulutuksen toteuttamistavoista ja -ajoista sekä oppimisympäristöistä. Kukin oppilaitos täydentää opetussuunnitelmaa näillä järjestäjäkohtaisilla ja tutkintokohtaisilla suunnitelmissa sekä tarkemmilla ohjeistuksilla, jotka linkitetään tähän asiakirjaan.

Suunnitelma on tarkoitettu oppilaitosten henkilökunnalle ja sen kautta halutaan tehdä näkyväksi ja tutuksi erityisoppilaitosten tekemä yhteistyö ja yhteisesti sovitut toimintamallit ja linjaukset. Siksi suunnitelmassa käsitellään aluksi erityisoppilaitosten tehtävää, toimintaa sekä keskinäistä yhteistyötä. Sen jälkeen paneudutaan opetuksen järjestämiseen ammatillisissa erityisoppilaitoksissa. Kuvaukset on laadittu erityisoppilaitosten opetussuunnitelmien yhteisten osien, yhteisten linjausten sekä vuoden 2014 ja 2015 uudistuneiden säädösten ja määräysten pohjalta. Opetushallituksen uudet määräykset todistuksista, osaamisen tunnustamisesta ja tunnustamisesta, kodin ja oppilaitoksen yhteistyöstä, kurinpitokeinojen käyttämisestä sekä opiskelijan terveydentilaa koskevista asioista on sisällytetty suunnitelmassa niihin liittyviin asiayhteyksiin. Suunnitelmassa on ennakoitu 1.8.2015 voimaan tulevia tutkintojen perusteita, lakeja ja määräyksiä.

Ammatillisessa koulutuksessa on tapahtunut ja tapahtuu tulevaisuudessa muutoksia, joita tässä suunnitelmassa käsitellään erityisopetuksen näkökulmasta. Aikaisemmat uudistukset kuten työssäoppiminen ja ammattiosaamisen näyttäminen jäävät pinnallisemmin käsitellyiksi, koska ne ovat erityisopetuksen näkökulmasta vakiintunutta toimintaa ja sisältyvät oleellisesti kunkin tutkinnon perusteisiin. Samoin elinikäisten oppimisen avaintaidot jäävät tämän suunnitelman ulkopuolelle, koska ne sisältyvät kunkin perustutkinnon perusteisiin. Sen sijaan ammatilliselle erityisopetukselle ennestään vahvaa työelämälähtöisyyttä ja työvaltaista oppimista tuodaan suunnitelmassa esille. Uusien perusteiden tutkinnon osiin perustuva rakenne mahdollistaan ammatillisessa erityisopetuksessa välttämättömät joustavat ja opiskelijalähtöiset opintopolut. Osaamisperusteisuus puolestaan antaa mahdollisuuden monimuotoiseen osaamisen hankkimiseen. Näitä erityisopetuksen toteuttamisen näkökulmasta oleellisia asioita on integroitu suunnitelman kaikkiin asiakokonaisuuksiin.

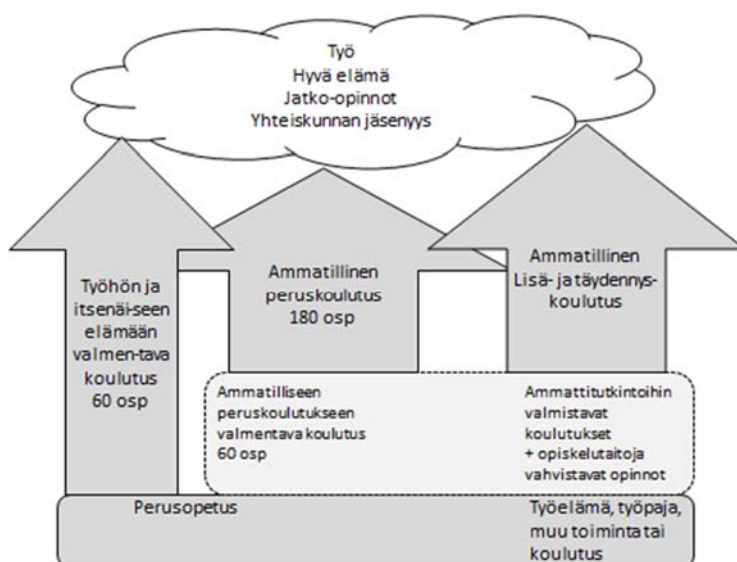
Luettavuuden parantamiseksi tekstissä on niukasti kirjallisuusviitteitä ja käytetyt lähteet on lueteltu asiakirjan lopussa. Suurin osa lähteistä on ammatillista koulutusta koskevia lakeja, määräyksiä, tutkinnon perusteita tai muita virallisia asiakirjoja, joiden tunteminen kokonaisuudessaan on oppilaitoksissa työskenteleville välttämätöntä.

2 Ammatillisten erityisoppilaitosten tehtävä

Ammatillisten erityisoppilaitosten tehtävä on tuottaa laadukkaita ammatillisen koulutuksen palveluja erityistä tukea tarvitseville nuorille ja aikuisille sekä kehittää ammatillista erityisopetusta. Koulutuksen tavoit-

teena on opiskelijan työllistyminen ja itsenäinen elämä yhteiskunnan jäsenenä. Tavoitteeseen pyritään ensisijaisesti suorittamalla **toisen asteen ammatillinen perustutkinto, näyttötutkinto tai tutkinnon osia**. Opiskelija voi ennen tutkintotavoitteista koulutusta kehittää valmiuksiaan tutkinnon suorittamiseksi **ammattilliseen peruskoulutukseen valmentavassa koulutuksessa**, työpajoilla tai muissa oppimisympäristöissä. Vaikeasti vammaiset opiskelijat voivat opiskella ilman tutkintotavoitetta **työhön ja itsenäiseen elämään valmentavassa koulutuksessa**. Osana näyttötutkintoon valmistavaa koulutusta voidaan järjestää **opiskeluvalmiuksia parantavia opintoja** (L 631/1998 8 b §).

Ammatilliselle koulutukselle on ominaista osaamisperusteisuus, joustavuus ja työelämälähtöisyys. Nämä ammatillisen koulutuksen periaatteet ovat erityisen soveltuvia ammatillisen erityisopetuksen toteuttamisessa. Opintojen erilaiset suoritustavat, aikaisemmin opitun tunnistaminen ja tunnustaminen sekä joustavat siirtymät koulutusmuodosta toiseen ovat erityisopetuksen keskeisiä toimintatapoja. Erityisesti tekemällä oppiminen, työpaikoilla oppiminen ja työelämälähtöiset oppimisen tavoitteet ovat ammatillisen erityisopetuksen kulmakiviä.

Kuvio 1. Ammatillisen koulutuksen perusta ja rakenne

3 Ammatillinen erityisopetus

Ammatillinen erityisopetus on oleellinen osa ammatillista peruskoulutusta ja sitä sitovat kaikki ammatillisesta peruskoulutuksesta annetut säädökset ja määräykset. Ammatillinen erityisopetus on tarkoitettu niille opiskelijoille, jotka oppimisvaikeuksien, vamman, sairauden tai muun syyn vuoksi tarvitsevat pitkäaikaista tai säännöllistä oppimisen ja opiskelun tukea. Koulutukset voidaan toteuttaa erityisopetuksena lähes kaikissa tutkinnoissa ja valmentavissa koulutuksissa. Poikkeuksen muodostavat ns. SORA-tutkinnot (ks. luku 7.3). Ammatillisen peruskoulutuksen lainsäädäntöön sisältyvät myös ammatilliseen peruskoulutukseen valmentava koulutus sekä työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus. Ammatillista lisä- ja täydennyskoulutusta koskevat ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetut säädökset ja määräykset.

Ammatillisella erityisopetuksella tarkoitetaan opiskelijan **henkilökohtaisiin tavoitteisiin** ja valmiuksiin perustuvaa suunnitelmallista **pedagogista tukea** sekä **erityisiä opetus- ja opiskelijärjestelyjä** (L 630/1998, 19 a §). Näiden käsitteiden konkretisoiminen käytännön toimintana ja ammatillisen erityisopetuksen kuvauksena on tämän suunnitelman keskeinen tavoite. Vaikka tavoitteet ovat erityisopetuksessa samat kuin kaikessa muussa opetuksessa, voidaan erityisopetuksessa poiketa tutkinnon perusteista **mukauttamalla ammattitaitovaatimuksia ja osaamistavoitteita sekä osaamisen arviointia** siinä määrin, kuin se on **opiskelijan henkilökohtaiset valmiudet** huomioon ottaen välttämätöntä (L 630/1998, 19 a §).

Ammatillisen erityisopetuksen avulla kaikille nuorille pyritään takaamaan tasavertaiset koulutusmahdollisuudet perusopetuksen jälkeisessä koulutuksessa. Sen avulla vastataan myös yhteiskunnan haasteeseen koko ikäluokan koulutustakuusta ja nuorten osallisuuden lisäämisestä. Tavoitteeseen päästään luomalla mahdollisimman esteettömät, opiskelijan yksilölliset tarpeet huomioivat oppimisympäristöt sekä asettamalla oppimis- ja osaamistavoitteet opiskelijan edellytysten mukaisiksi ja työllistymistä tukeviksi.

Koulutuksen järjestäjällä on velvollisuus ja oikeus päättää järjestetäänkö opiskelijan opetus erityisopetuksena. Päätös edellyttää keskustelua opiskelijan ja hänen huoltajiensa kanssa, henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman (HOJKS) tekemistä sekä tukitoimenpiteiden toteuttamista. Päätöksen tekemistä edeltää laaja pohjatyö, jossa selvitetään opiskelijan oppimisvalmiudet, tuen tarpeet ja tukeen tarvittavat toimenpiteet. Opiskelija on selvitystyössä keskeisessä asemassa. Työ edellyttää hyvää ammatillisen erityisopetuksen osaamista ja soveltamista. Tässä työssä ammatilliset erityisoppilaitokset ovat edelläkävijöitä ja pyrkivät kehittämään omaa toimintaansa ja jakamaan osaamistaan muille oppilaitoksille ja asianosaisille.

4 Ammatilliset erityisoppilaitokset

Ammatillisilla erityisoppilaitoksilla on erityinen koulutustehtävä, jonka mukaan ne huolehtivat ammatillisen erityisopetuksen sekä työhön ja itsenäiseen elämään valmentavan koulutuksen järjestämisestä sekä erityisopetukseen liittyvistä kehittämis-, ohjaus ja tukitehtävistä (L 630/98, 20 §). Oppilaitokset tarjoavat perustutkintokoulutusta, ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavaa koulutusta, työhön ja itsenäiseen elämään valmentavaa koulutusta, ammatti- ja erikoisammattitutkintoja ja niihin valmistavaa koulutusta sekä muuta ammatillista lisäkoulutusta ja erityisopetukseen liittyvää asiantuntijakoulutusta ja -palveluja.

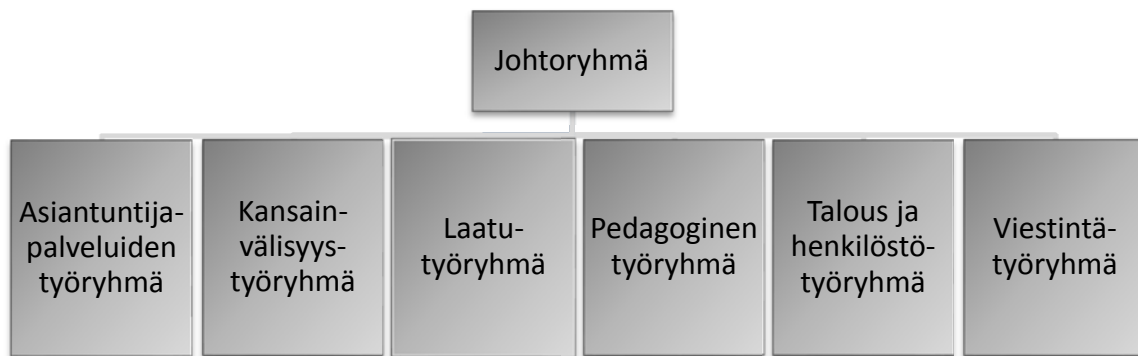
Ammatillisia erityisoppilaitoksia ovat (suluissa koulutuksen järjestäjä)

- Aitoon koulutuskeskus (Aitoon emäntäkoulu oy)
- Ammattiopisto Luovi (Hengitysliitto ry)
- Bovallius-ammattiopisto (Bovallius-säätiö)
- Validia Ammattiopisto (Invalidiliitto)
- Keskuspuiston ammattiopisto (Invalidisäätiö)
- Kiipulan ammattiopisto (Kiipulasäätiö)
- Optima (Optima samkommun).

Verkostoon kuuluvat myös Lapin ammattiopisto sekä Helsingin Diakoniaopisto, joilla on rajattu ammatillisen erityisopetuksen koulutustehtävä.

Ammatilliset erityisoppilaitokset solmivat vuonna 2010 kumppanuussopimuksen, jonka mukaan niiden perustehtävänä on taata asiakkailleen alueellisesti ja kansallisesti kattavat, tarpeenmukaiset ja uudistuvat ammatillisen erityisopetuksen palvelut. Yhteistyön tavoitteena on, että koko ikäluokalle tarjoutuu mahdollisuus inklusiivisiin, esteettömiin ja tasa-arvoisiin koulutuspalveluihin. Kumppanuussopimuksen solmineet koulutuksen järjestäjät nimesivät oppilaitosverkoston AMEO-verkostoksi (**A**mmatillisen **E**rytis**o**petuksen verkosto, www.ameo.fi).

Yhteistyö on organisoitu siten, että toimintaa johtavat ja koordinoivat oppilaitosten rehtorit tai johtajat. Johtoryhmän alaisuudessa toimii työryhmiä, joita puheenjohtajat koordinoivat. Johtoryhmän ja työryhmien toiminta-aika on kaksi vuotta. Vuoden 2014 - 2015 aikana toimii kuusi työryhmää (kuva 2). Työryhmiin kuuluu jäsen jokaisesta oppilaitoksesta ja niiden puheenjohtajat pyritään valitsemaan siten, että kustakin oppilaitoksesta on puheenjohtaja jossakin työryhmässä. Työryhmät laativat vuosittain toimintasuunnitelman strategisten tavoitteiden mukaisesti. Työryhmien toimintaa johtavat puheenjohtajat raportoivat johtoryhmälle työryhmien työskentelystä ja tuloksista.

Kuvio 2. AMEO-verkoston organisaatiokaavio

Verkoston ja oman toimintansa vahvistamiseksi ammatilliset oppilaitokset ovat sopineet, että osaamista kehitetään ja jaetaan yhdessä. Yhteisen työskentelyn kautta löydetään toimintatapoja, jotka toteutuvat kaikissa verkoston oppilaitoksissa ja tiivistävät edelleen yhteistyötä. Yhteisen tekemisen kautta myös tiedon jakaminen helpottuu ja osaaminen lisääntyy. Toimintaan pyritään saamaan mukaan runsaasti henkilökuntaa, jotta sitoutuminen yhteiseen tavoitteisiin vahvistuisi.

Verkoston oppilaitokset osallistuvat aktiivisesti oman alansa asioiden valmisteluun, tuottavat verkostona yhteisen näkemyksen ja vaikuttavat yhteiskunnalliseen kehitykseen. Vaikuttamisessa keskitytään niihin asioihin, jotka ovat kaikille verkoston jäsenille yhteisiä, kuten lainsäädäntö, tutkintojen ja koulutusten perusteet, järjestämissuunnitelmat, rahoitus, työvoimapolitiikka sekä opiskelijoihin liittyvät valtakunnan tason asiat. Työelämään vaikutetaan edistämällä työpaikoilla tapahtuvaa oppimista ja toimimalla aktiivisesti tukea tarvitsevien opiskelijoiden työllistymistä tukevilla verkostoilla.

Kumppanuusyhteistyö takaa yhtenäisen ja suunnitelmallisen kehittämissyhteistyön eri sidosryhmien kanssa. Yhteistyövastuut on määritelty systemaattisesti ja yhteyksiä pidetään yllä sovitusti yhdessä ja erikseen. Tärkeitä yhteistyökumppaneita ovat ministeriöt ja niihin liittyvä muu hallinto, valtakunnalliset organisaatiot, yhdistykset ja yritykset.

4.1 Yhteisesti sovittu strategia, arvot ja visio

Ammatilliset erityisoppilaitokset ovat sopineet yhteisestä strategiasta, jonka avulla kerrotaan verkoston ulkopuolelle, oppilaitosten omalle henkilökunnalle ja asiakkaille siitä, mitä oppilaitokset tekevät yhdessä. Jaetun tulevaisuuskuvan katsotaan olevan verkoston tärkein menestystekijä. Yhteisen strategian tavoitteet on määritelty seuraavasti:

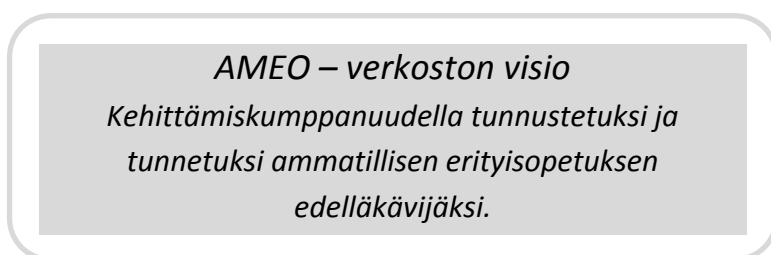
- Koko ikäluokalle tarjoutuu mahdollisuus yksilöllisiin ja työllistäviin polkuihin.
- Ammatillisen erityisopetuksen prosessit johtavat asetettuihin tavoitteisiin.
- Osaaminen on kansainvälistä huippua.
- Resursseja käytetään tehokkaasti yhdessä.

Jotta edellä esitetyt strategiset tavoitteet toteutuvat, on verkoston oltava toimintakykyinen, sillä tulee olla valtakunnallisesti kattava yhteinen ulkoinen verkosto, henkilöstön asiantuntijuuden tulee olla vahvaa ja toiminnasta tulee saada konkreettisesti osoitettavia tuloksia. Yhteisen tekemisen kohteeksi valitaan kokonaisuuksia, joilla on merkitystä valtakunnan tason ammatillisen erityisopetuksen ja erilaisten oppijoiden hyvän elämän ja työllistymisen edistämisessä. Verkosto on sopinut yhteisistä arvoista, jotka ovat:

- luottamus
- rohkeus ja innovatiivisuus
- vaikuttavuus ja tuloksellisuus
- yhteiskuntavastuullisuus.

Arvojen noudattaminen käytännön toiminnassa merkitsee sitä, että yhteisiksi valitut asiat hoidetaan yhdessä ja tekemisestä annetaan tunnustus koko verkostolle. Verkostona oppilaitokset ovat yhdessä vahvempia toteuttamaan uusia ja innovatiivisia asioita.

Ammatillisten erityisoppilaitosten asiakkuudet ja sidosryhmät ulottuvat yksilötasolta yhteiskunnan järjestelmätasolle ja pitävät sisällään myös kansainvälisen ulottuvuuden. Yhdessä tekemällä oppilaitokset voivat hyödyntää toisiaan täydentäviä ja yhteisiä resursseja ja saavuttaa toiminnallista tehokkuutta. Yhteistyön kautta syntyy myös uusia innovaatioita, palvelumahdollisuuksia ja jopa liiketoimintaa. Kumppanuuden ydinasioita ovat yhdessä oppiminen, osaamisen jakaminen ja yhteinen kehittäminen.

Ammattiopisto Luovin arvot, strategia ja visio löytyvät luovi.fi – sivustolta sekä henkilöstölle Satamasta.

4.2 Tavoitteena laadukas ja tuloksellinen koulutus

Ammatillisen erityisopetuksen laadun kehittäminen ja seuranta ovat ammatillisten erityisoppilaitosten erityisenä kehittämisen kohteena. Koulutuksen järjestäjät tekevät säännöllisesti **itsearviointeja** ja lisäksi toteutetaan vuosittain **vertaisarviointeja**, joissa verkoston oppilaitokset arvioivat toistensa toimintaa vali-

tuilta alueilta. Vertaisarvioinnin raportti toimii osana koulutuksen järjestäjän laadun arviointia ja kehittämistä. Erityisesti vertaisarviointi

- tukee toiminnan kehittämistä sekä laadun varmistamista ja -parantamista
- on samaan ammattiryhmään kuuluvien tai saman toimialan parissa työskentelevien kesken tapahtuvaa työn kehittämistä
- on formatiivista, ohjaavaa ja kehittävää arviointia, jossa painotetaan erityisesti laadun jatkuvaa parantamista
- on työkalu hyvien käytänteiden tunnistamiseen ja levittämiseen sekä edelleen kehittämiseen.

Oppilaitokset ovat kehittäneet ammatillisen erityisopetuksen vaikuttavuusmittarin (taulukko 1), jonka tavoitteena on tuottaa koulutuksen järjestäjille opiskelijälähtöistä tietoa seuraavista erityisopetuksen toteuttamisen ydinasioista:

- organisaation suorituskyvystä ammatillisen erityisopetuksen tuottajana opiskelijoiden näkemyksenä
- ammatillisen erityisopetuksen vaikuttavuudesta opiskelijoille
- toiminnan kehittämiseen ja parhaiden toimintamallien ja – tapojen määrittämiseen ja käyttöönottoon.

Mittareiden antamat tulokset siirretään yhteiseen portaaliin, josta ne ovat kaikkien verkoston oppilaitosten saatavissa ja arvioitavissa.

Taulukko 1. Ammatillisten erityisoppilaitosten vaikuttavuusmittari

Mittari	Mittausväline	Lisätietoja
Opiskelijoiden elämänlaadun muuttuminen	QOLIS-elämänlaatukysely	QOLIS-elämänlaatumittari
Opintojen kesto	Opiskelijahallinto-ohjelma	Tieto kerätään ammatillisen peruskoulutuksen valmentavista koulutuksista sekä tutkintotavoitteisista koulutuksista
Opintojen läpäisy	Opiskelijahallinto-ohjelma	Tieto kerätään ammatillisen peruskoulutuksen tutkintotavoitteista koulutuksista
Oppilaitoksesta eroaminen	Opiskelijahallinto-ohjelma	Tieto kerätään ammatillisen peruskoulutuksen valmentavista koulutuksista sekä tutkintotavoitteisista koulutuksista
Opiskelijoiden sijoittuminen koulutuksen päätyttyä	Puhelinhaastattelu/kysely	Sijoittuminen koulutuksen päätyttyä – mittari ja kysely

Taulukossa mainittu Qolis-elämänlaatumittari on tarkoitettu mittamaan koulutuksen vaikutusta opiskelijan elämänlaatuun. Mittari löytyy AMEOn yhteisiltä sivuilta.

Ammattiopisto Luovin laadunhallintaa kuvataan luovi.fi – sivustolla sekä henkilöstölle Satamassa.

4.3 Yhteisen tekemisen ydinteemat

Kumppanuussopimuksessa on kuvattu niitä asioita, joihin verkoston yhteinen tekeminen kohdistuu ja joihin voimavarat kohdistetaan. Strategiaprosessin myötä yhteinen tekeminen on tiivistetty neljään ydinteemaan, jotka ovat profiloituminen, voimavarojen ja hyvien käytäntöjen kokoaminen, sidosryhmäyhteistyö ja verkoston tuloksellisuus. Seuraavassa taulukossa 2 on esitetty nämä ydinteemat sekä niiden kautta tavoiteltu toiminta.

Taulukko 2. AMEO-verkoston yhteisen tekemisen ydinteemat

Profiloituminen	Voimavarojen ja hyvien käytäntöjen kokoaminen	Sidosryhmäyhteistyö	Verkoston tuloksellisuus
Selkeä tehtävä	Vakiintunut yhteistyö ja rakenne	Monipuolinen ja monitasoinen kumppanuusyhteistyö	Vaikuttavuus
Asiantuntijuus	Asiantuntemuksen ja osaamisen kehittäminen	Yhteiskuntatakuun kansallinen ja alueellinen toteuttaminen	Tuottavuus ja taloudellisuus
Pedagoginen kehittäminen	Toimintatavat ja tulosten jakaminen	Inklusion edistäminen myös asiantuntijapalvelujen kautta	Aikaansaannos- ja kilpailukyky
Yhteinen vaikuttaminen	–	–	Palvelukyky

Tärkeää on, että verkosto toimii yhteisesti sovitun rakenteen ja pelisääntöjen mukaisesti. Kehittämistyöryhmät keräävät tietoa ja valmistelevat asioita johtoryhmän päätettäväksi. Johtoryhmä siirtää käytäntöön vietävät asiat oppilaitostasolle. Johtoryhmän ja kehittämistyöryhmien tärkeänä tehtävänä on tiedon vaihtaminen ryhmien kesken sekä verkoston oppilaitosten henkilöstön sitouttaminen yhteisiin tavoitteisiin.

Verkostotyön suurimpana mahdollisuutena on oppilaitoksissa tehtävän työn näkyväksi tekeminen ja sitä kautta päällekkäisyyksien välttäminen. Yhteisellä palvelujen suunnittelulla, markkinoinnilla ja toteutuksella saavutetaan kustannussäästöjä. Tuottavuutta parannetaan esimerkiksi yhdistämällä asiantuntijuutta yhdeksi palvelukokonaisuudeksi.

4.4 Yhteinen asiantuntijapalveluverkosto

Ammatillisilla erityisoppilaitoksilla on järjestämisluvuissa annettu erityisopetuksen ohjaus-, tuki- ja kehittämistehtävä, jota toteutetaan asiantuntijapalvelutoiminnan kautta. Asiantuntijapalveluiden tavoitteena on edistää koulutuksen saavutettavuutta, tukea yksilöllisten opintopolkujen toteutumista sekä opiskelijoiden työllistymistä ja integroitumista yhteiskuntaan. Tätä työtä varten oppilaitokset toimivat yhteistyössä ja tarjoavat palveluja muille oppilaitoksille, tukea tarvitseville opiskelijoille, työelämälle ja eri yhteistyötahoille. Menetelminä ovat esim. koulutukset, konsultaatiot ja ohjaustoiminta. Yhteistyön lisäksi oppilaitokset voivat tarjota myös omaa, erillistä asiantuntijapalvelua.

Jatkuva osaamisen lisääminen toteutuu erilaisten hankkeiden, projektien ja työryhmien kautta. Niiden avulla uudistetaan toimintamalleja ja etsitään uusia mahdollisuuksia hyvän oppimisen kehittämiseksi.

Yhteistyö opettajakorkeakoulujen, yliopistojen, ammattikorkeakoulujen ja muiden tutkimustahojen kanssa auttaa osaltaan varmistamaan ammatillisen erityisopetuksen kehittymisen.

Verkoston yhteisessä käytössä oleva osaaminen tuodaan vahvasti esille kansainvälisesti, valtakunnan tasolla, alueellisesti ja omissa oppilaitoksissa.

Ammattiopisto Luovin asiantuntijapalveluita kuvataan luovi.fi – sivustolla sekä henkilöstölle Satamassa.

4.5 Kansainvälinen toiminta

Ammatillisten erityisoppilaitosten kansainvälisellä yhteistyöllä on pitkät perinteet ja kumppanuussopimuksen myötä yhteistyötä vielä vahvistettiin. Kansainvälisen toiminnan tavoitteena on edistää opiskelijoiden, opetushenkilöstön ja oppilaitoksen muun henkilökunnan liikkuvuutta ja kansainvälistä osaamista. Verkosto tarjoaa opiskelijoille vaihto-ohjelmia ja kansainvälisiä kohtaamisia, joissa opiskelijoiden erityiset tarpeet on otettu huomioon. Verkoston tavoitteena on myös edistää ja levittää suomalaista ammatillisen erityisopetuksen osaamista kansainvälisesti.

Verkosto koordinoi yhteisiä hankkeita, tukee kotikansainvälistymistä, järjestää työssäoppimisjaksoja ulkomailla ja toimii kansainvälisissä verkostoissa. Kansainvälisyys ja kansainvälistymisen vaikutukset nähdään ammatillisissa erityisoppilaitoksissa laajasti ja ne merkitsevät seuraavia asioita:

- kykyä ajatella omaa kokemuspiiriä laajemmin
- laajoja verkostoja poikki toimialueiden
- oppimista ja taitojen kasvattamista myös vapaa-ajalla
- toimimista monenlaisissa yhteisöissä sijainnista ja kielestä riippumatta
- globaalia muutoksen seuraamista.

Ammattiopisto Luovin kansainvälistä toimintaa kuvataan luovi.fi – sivustolla sekä henkilöstölle Satamassa.

5 Koulutusten perusta ja toteuttaminen

5.1 Tasa-arvoiset ja yhdenvertaiset koulutusmahdollisuudet

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ovat suomalaisen yhteiskuntapolitiikan keskeisiä periaatteita. Koulutuspolitiikassa tämä näkyy tasa-arvoisten ja yhdenvertaisten koulutuspalvelujen tarjoamisena kaikille kansalaisille erilaisista oppimisedellytyksistä huolimatta. Toisen asteen koulutuksessa periaate näkyy siinä, että koko perusopetuksen päättävälle ikäluokalle tarjotaan opiskelupaikka toisen asteen koulutuksessa joko lukiossa tai ammatillisessa koulutuksessa. Koulutusta tarjotaan eri muodoissa myös ilman toisen asteen koulutusta oleville aikuisille sekä henkilöille, jotka haluavat täydentää ja kehittää ammatillista osaamistaan.

Peruskoulun päättävillä tai toisen asteen opinnot muutoin aloittavilla on hyvin erilaiset lähtökohdat opinnoille. Koulutusmahdollisuuksien parantamiseksi perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen väliin on kehitetty nivelvaiheen koulutuksia ja toimintoja, joiden avulla koulutukseen hakeutuva voi lisätä osaamistaan ja selkiyttää omia tavoitteitaan ennen kuin aloittaa opinnot toisella asteella.

Ammatillisten erityisoppilaitosten tehtävänä on tarjota toisen asteen ammatillista koulutusta niille henkilöille, jotka tarvitsevat runsaasti tukea opinnoissa ja elämässä. Ammatillisten erityisoppilaitosten tehtävänä on siten omalta osaltaan tukea koulutuspoliittisten tavoitteiden toteutumista. Tämän tavoitteen toteutta-

miseksi ammatilliset erityisoppilaitokset tekevät yhteistyötä valtakunnan tasolla muiden koulutuksen järjestäjien kanssa ja edistävät yhteistyössä tukea tarvitsevien opiskelijoiden opintoja inklusiivisesti tavallisissa ammatillisissa oppilaitoksissa (esim. YTY-hanke).

Osa opiskelijoista tarvitsee opintojensa onnistumiseksi ammatillisten erityisoppilaitosten tarjoaman hyvin tuetun ja erityispedagogisen oppimisympäristön. Vaikeasti vammaisten ja muiden runsaasti tukea tarvitsevien opiskelijoiden tasa-arvoisten ja yhdenvertaisten opiskelumahdollisuuksien takaamiseksi opiskelijavaliinnat perustuvat opiskelijan tuen tarpeeseen.

Ammatillisissa erityisoppilaitoksissa noudatetaan ammatillisen koulutuksen lainsäädäntöä, tarjottavat tutkinnot ja koulutukset ovat samat kuin muussa ammatillisessa koulutuksessa. Osaamistavoitteet pyritään pitämään tutkintojen ja koulutusten tavoitteiden mukaisina, mutta tarvittaessa tavoitteista joustetaan, niitä muutetaan tai mukautetaan opiskelijan tarpeiden mukaisesti.

Tasa-arvoisuus ja yhdenvertaisuus näkyvät myös oppimisen ja opiskelun toteuttamisessa. Ammatillisissa erityisoppilaitoksissa opiskellaan monimuotoisesti oppilaitoksessa, kotona ja työpaikoilla, tehdään kansainvälistä yhteistyötä, osallistutaan ammattitaitokilpailuihin ja muuhun vastaavaan toimintaan, johon muutkin opiskelijat osallistuvat. Tasa-arvoisuutta ja yhdenvertaisuutta ylläpidetään erilaisuudesta huolimatta kiinnittymällä yhteiskuntaan ja työelämään niiden tavanomaisissa ympäristöissä ja toiminnoissa.

5.2 Pedagogiset lähtökohdat ja teoriaperusta

Tässä luvussa käsitellään ammatillisten erityisoppilaitosten pedagogisen toiminnan lähtökohtia ja teoriaperustaa. Luvun tavoitteena on kuvata niitä lähtökohtia, joille opiskelijan oppiminen ja ohjaaminen pohjautuu.

Ammatillinen tutkinto on yhdelle tai useammalle osaamisalalle suunnattu osaamiskokonaisuus, jonka ammattitaitovaatimukset ja osaamistavoitteet perustuvat työelämän tarpeisiin. Tausta-ajatuksena on, että osaamiskokonaisuuden tulee olla hyödynnettävissä usean työnantajan palveluksessa ja yksilöiden tarpeiden näkökulmasta. Tutkinnot muodostuvat osista, joiden avulla opiskelija voi rakentaa joustavia, yksilöllisiä opintopolkuja ja saada aikaisempaa osaamista tunnistetuksi ja tunnustetuksi. Tunnustetuksi voi tulla kaikki aikaisemmin hankittu osaaminen kuten epävirallinen ja arkioppiminen. Puhutaan **osaamisperusteisyydestä**, joka kuvaa tutkinnon suorittajan osaamista riippumatta koulutuksen järjestämisestä. Osaamisperusteisyydessä kiinnitetään huomio koulutuksen tuloksiin, mikä tukee koulutuksen laadun parantamista.

Koulutusten tarkoitus on edistää opiskelijan työllistymistä, joten koulutus on **työelämälähtöistä**. Työpaikoilla saavutettu osaaminen tunnustetaan ja tunnustetaan. Opiskelu toteutetaan oppilaitoksissa työvaltaisina menetelmin ja työpaikoilla oppien. Yhdessä työpaikkojen kanssa etsitään opiskelijalle soveltuvat tehtävät ja suunnataan opiskelua ja opetusta tehtävien mukaiseen suuntaan. Aina ei ole olemassa valmiita työpaikkoja ja siksi yhdessä työpaikkojen kanssa myös etsitään ja luodaan uusia tehtäviä ja tehtävänkuvia. Opintojen loppuvaiheessa työllistymistä tuetaan yhteistyössä sidosryhmien kanssa. Yrittäjyyttä tuetaan erityisesti sisäistä yrittäjyyttä vahvistamalla.

Ammatillisen erityisopetuksen tarkoitus on tarjota **tasavertaiset koulutusmahdollisuudet** ja sitä kautta tasa-arvoiset elämisen mahdollisuudet erityisen tuen tarpeessa oleville nuorille ja aikuisille. Näihin tavoitteisiin liittyy seuraavia erityisopetuksellisia elementtejä:

- Opiskelijoiden ja sidosryhmien kanssa suunnitellaan yksilölliset opiskelupolut, joissa otetaan huomioon opiskelijan osaaminen, edellytykset ja osaamistarpeet.
- Opetusjärjestelyt, osaamisen hankkimisen ja kehittymisen tukemisen menetelmät sekä oppimisympäristöt ovat vaihtelevia ja joustavia opiskelijan oppimista tukevia.
- Oppimisen tukemisessa hyödynnetään moniammatillista yhteistyötä ja kokonaiskuntoutuksellista otetta.

Edellä mainitulla kokonaiskuntoutuksella otteella tarkoitetaan opiskelijan fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tukemista opintojen aikana siten, että kuntoutuminen ja opiskelu nivELYvät toisiinsa. Kuntoutuminen sisältyy joustavasti opiskelijan opiskelupäivään ja oppimiseen. Kuntoutustarpeet huomioidaan opiskelijoiden henkilökohtaisissa suunnitelmissa esimerkiksi opiskelupäivän/opiskeluvuikon pituudessa tai mahdollisuutena terapian toteutumiseen koulupäivän aikana. Tarvittaessa tehdään yhteistyötä ulkopuolisten kuntoutuspalvelujen tuottajien kanssa.

Opiskelijan erityisten tarpeiden ja työelämän odotusten yhdistäminen tuo opiskeluun ja opetukseen erityispiirteitä, joiden perusta on toisaalta **erityispedagogiikassa** ja toisaalta työelämälähtöisyyden kautta **ammattikasvatuksessa**. Näkökulmien yhdistäminen on oleellinen osa ammatillisen erityisopetuksen erityisyyttä. Tieteenalana ammattikasvatus on kasvatustieteen osa-alue, joka käsittelee ihmisen ammattiin kasvamista ja siihen liittyvää problematiikkaa. Ammattikasvatuksen näkökulmasta koulutuksen tulee lisätä opiskelijan ammattiin liittyviä tietoja ja taitoja ja antaa opiskelijalle ammatissa toimimisen valmiudet. Eri-tyistä tukea tarvitsevilla opiskelijoilla nämä valmiudet vaihtelevat laajasti. Ammatillisten valmiuksien ja edellytysten määrittely, yksilöllisten opintopolkujen luominen, itsenäistymisen tukeminen, arjenhallinnan parantaminen ja kuntoutuminen ovat erityispedagogisia keinoja, joiden kautta tuetaan koulutuksen tavoitteita, opiskelijoiden työelämätaitoja ja opintojen jälkeistä elämää. Opiskelijan yksilöllinen polku dokumentoidaan opiskelijan henkilökohtaiseen opiskelusuunnitelmaan eli HOPSiin.

Ammatillisen erityisopetuksen teoriaperusta nojaa **ihmiskäsitykseen**, jonka mukaan jokainen ihminen on arvokas sinällään ja ihmisen perusolemukseen kuuluu pyrkimys hyvään ja itsensä kehittämiseen. Tällainen ihmiskäsitys korostaa opiskelijan roolia aktiivisena toimijana, joka on halukas oppimaan ja kehittymään (humaani oppimis- ja ihmiskäsitys). Ihmiskäsitys tukee konstruktivistista ja sosiokonstruktivistista **tiedonkäsitystä** ja kognitiivista **oppimiskäsitystä**. Ammatillisessa erityisopetuksessa olevien opiskelijoiden tarpeet ovat kuitenkin hyvin erilaisia ja siksi opetuksessa on oleellista hyödyntää tietoisesti myös muita tietoa ja oppimista koskevia lähestymistapoja, jotta koulutus olisi mahdollisimman tuloksellista ja tehokasta. Oppiminen pohjautuu lopulta kuitenkin opiskelijan yksilöllisille edellytyksille ja tarpeille.

Ihminen on kokonaisuus, jonka elämään vaikuttavat perimä, elämäntilanne, tunteet, fyysinen olemus ja fyysiset tarpeet (holistinen ja biologinen ihmiskäsitys). Ammatillisessa erityisopetuksessa nämä tekijät otetaan vahvasti huomioon ja ne muodostavat pohjan opiskelijoiden henkilökohtaisten tavoitteiden asettamiselle. Realistinen tavoitteiden asettaminen edellyttää lähtötilanteen hyvää tuntemusta, mutta myös opiskelijan kehittymisen ja oppimisen seuraamista sekä siihen reagoimista. Ammatillinen erityisopetus on **opiskelijalähtöistä** ja siinä hyödynnetään opiskelijan osaamista ja vahvuuksia.

Opiskelijan opiskeluaika on osa hänen **elämänkaartaan**, jota toteutetaan pieneltä osin ammatillisen koulutuksen aikana. Siksi ammatillisessa erityisopetuksessa tarkastellaan opiskelijan opintopolkua kokonaisuudessaan. Siihen kuuluvat opetus ja oppilaitoksessa olo, asuminen, työllistyminen ja tukijärjestelmät opinto-

polun kaikissa vaiheissa. Opintopolun oleellisia tarkasteluvaiheita ovat myös ennen opintoja ja niiden jälkeen tapahtuvat asiat.

Ammatillisen erityisopetuksen perustava lähtökohta on **moniammatillisuus**. Opiskelijan opintopolun onnistumisen varmistamiseksi ohjaukseen osallistuu opetushenkilöstön lisäksi sosiaali- ja terveysalan henkilöitä, ohjauksen ammattilaisia, työelämän ihmisiä tai muita sidostyhmiä edustajia. Moniammatillisen yhteistyön edellytys on yhteisten tavoitteiden asettaminen ja niiden suuntaan eteneminen, mikä edellyttää hyvää tiedonkulkua eri osapuolten välillä.

5.3 Pedagoginen tuki

Tässä luvussa avataan pedagogisen tuen käsitettä ja sisältöä ammatillisessa erityisopetuksessa. Käsitteily perustuu ammatillisen erityisopetuksen asiantuntijoiden tuottamaan julkaisemattomaan asiakirjaan Erityinen tuki ja erityisopetus ammatillisessa koulutuksessa, määritelmäehdotus 31.3.2014.

Opetus ja oppiminen on rakennettu tietoiselle pedagogiselle pohjalle. Erityisopetuksessa oppimiskäsityksiä ja käsityksiä hyvästä oppimisesta on tarkasteltava laajasti, koska opiskelijat ovat ominaisuuksiltaan hyvin erilaisia. Tästä syystä opetushenkilöstön pedagoginen ja erityispedagoginen tieto ja osaaminen ovat välttämättömiä. Opetushenkilöstön on pystyttävä muokkaamaan omaa toimintaansa, opintojen sisältöjä, opetus- ja oppimismenetelmiä, oppimisympäristöjä ja jopa muiden opiskelijoiden toimintatapoja yksittäisen opiskelijan oppimista tukevaksi. Työskentelyn on oltava suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa, jossa pedagogista perustaa hyödynnetään tietoisesti.

Erityisopetuksessa ja yleisesti oppimisessa oletetaan perinteisesti, että *omakohtaisen kokemuksen* kautta oppiminen on tehokasta. Tällöin konkreettinen tekeminen ja siihen liittyy kokemusten havainnointi, pohtiminen ja ymmärtäminen ovat tärkeitä oppimisen tehostajia. Asian käsittely ja keskustelut opittavista aiheista vielä syventävät oppimiskokemusta.

Toinen tärkeä näkökulma oppimisessa on, että *opittava liitetään aikaisempaan tietoon tai toimintaan*. Mieleenpainumista vahvistetaan toistoilla ja asian oikea ymmärtäminen varmistetaan. Opittavan asian laatuun kiinnitetään enemmän huomioita kuin sen määrään. Tämä on erityisen tärkeää silloin, kun opiskelijalla on ongelmia muistitoiminnoissa ja mieleenpainamisessa.

Oppiminen edellyttää *aikaa ja asiaan syventymistä*. Erityistä tukea tarvitseva opiskelija saattaa olla hidas oppija, joka tarvitsee aikaa vielä runsaammin. Hitaus tuo mukanaan opittavan aineksen rajaamisen ja/tai opiskeluajan pidentämisen. Opittavan asian rajaaminen tapahtuu opiskelun aikana oppimisen arvioinnin ohessa ja konkretisoituu osaamisen arvioinnissa, jossa rajatut tavoitteet saattavat näkyä annetuissa arvosanoissa. Opiskeluajan pidentämisellä voidaan mahdollista hitautta kompensoida. Erityisjärjestelyjen vaikutukset oppimiseen arvioidaan ja selvitetään opiskelijalle oppimisen arvioinnin yhteydessä.

Oppiminen edellyttää keskittymistä, tilanteissa mukana olemista ja tarkkaavaisuutta. *Oppimisympäristön ja opetuksen toteutustapojen tulee tukea oppimista*. Esimerkiksi, jos opiskelijalla on tarkkaavaisuuden ja keskittymisen ongelmia, tulee oppimisympäristön tukea keskittymispyrkimyksiä, tehtävien on oltava selkeitä ja riittävän rajallisia motivaation ylläpitämiseksi.

Opiskelijoilla voi olla eri syistä johtuvia ymmärtämisen ongelmia. Tällöin *oppimista tukevat toimenpiteet* lähtevät ongelman perimmäisen luonteen tuntemisesta. Kielelliset ongelmat edellyttävät ehkä selkokieli-syyttä, kuvallisia ohjeita, vaihtoehtoisia kommunikaatiovälineitä tai tekemisen kautta oppimista. Aistivammat edellyttävät tietoteknisiä ratkaisuja, teknisiä apuvälineitä ja monipuolisia kommunikaatiokeinoja. Vaikeavammaisten oppimista tukevat kommunikoinnin, liikkumisen ja arjen toimia helpottavat apuvälineet.

Henkilökohtainen oppimisen ohjaus ja tuki. Opetushenkilöstön *tietoisuus ja vastuun kanto* kasvatustehtävästä tuo mukanaan sen, että jokaisen opiskelijan oppimisen ohjaus on opettajalle tärkeä asia. *Hyvä opiskelijatuntemus* puolestaan mahdollistaa opiskelijan oppimisen tukemisen opiskelijan edellytysten, tarpeiden ja mahdollisuuksien mukaisesti eli henkilökohtaisesti.

Oppimistilanteiden hyvä suunnittelu ja ennakointi ja varhainen puuttuminen ovat oleellisia asioita, kun opetusta toteutetaan yksilölliseltä pohjalta. Mahdollisiin muutoksiin tulee varautua ja niitä ennakoida erityisesti niiden opiskelijoiden osalta, joille muutokset ovat vaikeita. Opiskelijan opiskelua ja oppimista seurataan ja *tilanteisiin puututaan*, jos toiminta suuntautuu oppimistapahtumien aikana sijaistoimintoihin tai opiskelu ei tuota toivottua osaamista.

Opiskelijoiden *oppiminen rakennetaan vahvuuksien* varaan, jolloin positiivinen oppimista tukeva palaute mahdollistuu. Myönteinen asenne, hyvä vuorovaikutus ja ilmapiiri edesauttavat tuen antamisen mahdollisuuksia.

Suurin osa oppimisesta ja tuesta tapahtuu *arkisissa tilanteissa* oppilaitoksen päivittäisessä toiminnassa. Henkilökohtaisen ohjauksen ja tuen ohessa on oleellista kiinnittää huomiota siihen yhteisöön, jossa oppiminen tapahtuu eli *opiskelijaryhmän ja muun oppimisyhteisön toimintaan*. Ryhmytymisen edistäminen, vertaistukeen kannustaminen ja yhteistoiminnallisten oppimisen keinojen käyttäminen parantavat kaikkien opiskelijoiden sosiaalisia taitoja ja yhteistyökykyä.

Opinto-ohjaus ja työelämäohjaus. Erytystä tukea tarvitsevan opiskelijan ohjaustarpeet eivät rajoitu oppimisen ohjaamiseen. Hän tarvitsee yleensä tukea myös arkipäivän tilanteissa, oman toiminnan ohjauksessa ja koulutustoiminnassa mukana olemisessa. Tällöin tarvitaan koko oppilaitosyhteisöä, johon kuuluvat opettajat, ohjaajat ja muut oppilaitoksen työntekijät. Oppilaitoksissa toteutetaan *holistista ohjausmallia*, jossa henkilöstö kokonaisuudessaan osallistuu ohjaukseen. Ohjaus monipuolistuu, palautteen antaminen tehostuu ja opiskelija saa tukea useammalta taholta. Toiminnan koordinointi on edelleen vastuuolettajilla.

Oppimaan oppimisen ja opiskelun perustaitojen kehittämiseen paneudutaan heti opintojen alkaessa. Erytystä tukea tarvitsevalla opiskelijalla on näissä taidoissa usein puutteita ja niitä kehittämällä pystytään parantamaan oppimistuloksia. Oppilaitoksissa järjestetään usein erillistä koulutusta oppimaan oppimisen taidoissa, mutta niiden opiskelun tulee sisältyä kaikkien opintojen opetukseen.

Ammatilliseen koulutukseen liittyä oleellisesti työelämälähtöisyys ja yhteistyö työpaikkojen kanssa. Erytystä tukea tarvitsevien opiskelijoiden opintojen onnistumisen kannalta on tärkeää, että työpaikkojen yhteistyökumppanit ja opetushenkilöstö asettavat työssäoppimiselle ja työpaikoilla tapahtuvalle oppimiselle yhteiset tavoitteet, joita seurataan ja arvioidaan. Tilanne on tällöin selkeä ja opiskelija tietää, mitä hänen pitää tehdä, miten ja milloin. Erytisopetuksessa on oleellista, että *opiskelija ja työpaikka tarvitsevat tukea työssäoppimisen aikana*.

Tärkeää on, että *työssäoppimispaikat valitaan realistisesti* sisällöltään ja toimintatavoiltaan opiskelijan edellytysten ja oppimistavoitteiden mukaisiksi. Joissakin tapauksissa paras toteuttamispaikka on sosiaalinen yritys tai kolmannen sektorin toimija, jossa on ennestään kokemusta tukea tarvitsevista työntekijöistä. Työssäoppiminen on usein myös järkevää toteuttaa opiskelijan kotiseudulla tai tulevilla sijoittumispaikkakunnalla, jolloin työllistymistä voidaan suunnitella yhdessä sidosryhmien kanssa.

Moniammatillinen yhteistyö. Ammatillisten erityisoppilaitosten pedagogiseen tukeen liittyy oleellisesti moniammatillinen yhteistyö. Sitä tehdään opiskeluhuoltohenkilöstön, huoltajien, työssäoppimispaikkojen ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa. Muita yhteistyökumppaneita ovat opiskelijoiden kotikuntien ja opiskelupaikkakuntien terveys- ja sosiaaliviranomaiset, erilaiset kuntouttavat tahot, kolmannen sektorin toimijat ja hanketoimijat. Monialaisen yhteistyön edelleen kehittämiseksi oppilaitokset osallistuvat hankkeisiin, jotka edistävät opiskelijoiden opintoja, työllistymistä ja koulutuksen jälkeistä elämää. Erityisenä tavoitteena on saada eri viranomaisten välinen yhteistyö sujuvaksi arkipäivän toiminnaksi.

Ohjaava henkilöstö. Ammatillisessa erityisopetuksessa työskentelee koulunkäyntiavustajia, henkilökohtaisia avustajia, ohjaajia ja asumisen ohjaushenkilöstöä. He osallistuvat opiskelijoiden henkilökohtaisten opiskelutavoitteiden asettamiseen ja toteuttavat tavoitteiden mukaista toimintaa yhdessä opiskelijoiden kanssa. Oppimisen ohjauksen ohessa annetaan tukea ja neuvontaa arkielämän taidoissa. Asuntolahenkilökunta ja asuntolassa asuminen toimivat oppimisympäristönä, jossa opitaan asumiseen, vapaa-aikaan ja alueen palvelujen käyttöön liittyviä asioita. Asuntolassa kiinnitetään huomiota arkipäivän asioihin, joilla on suuri merkitys opiskelun onnistumisessa. Näitä ovat esimerkiksi säännöllinen vuorokausirytmä, terveellinen ruokavalio, oman asunnon puhtaanapito ja vaatehuolto. Asuntolassa myös harjoitellaan yhteisöllisyyttä ja yhteisössä toimimista.

Opiskelijakohtaiset tukipalvelut yhteistyössä muiden palvelujen järjestäjien kanssa. Ammatillisessa erityisopetuksessa toteutetaan tukipalveluja yhdessä asiantuntijaorganisaatioiden kanssa. Oppilaitoksen henkilökunta ei voi olla asiantuntija kaikissa opiskelijaa koskevissa asioissa eikä oppilaitos voi järjestää kaikkia opiskelijan tarvitsemia palveluita. Siksi tukipalveluita järjestetään yhteistyössä esimerkiksi

- työvalmentajien kanssa opiskelijoiden työelämävalmiuksien kartoittamisessa, kehittämisessä ja työhönsijoittumisessa
- mielenterveyspalveluja käyttävien opiskelijoiden hoitotahojen kanssa
- kuntoutuspalvelujen tuottajien kanssa
- kuntien sosiaali- ja terveystoimien kanssa.

Oppimisen tukeminen. Ammatillisessa erityisopetuksessa opiskelijan oppimista ja opiskelua tuetaan monin eri menetelmin. Tuki suunnitellaan ja toteutetaan yksilöllisesti opiskelijan tarvitseman erityisen tuen pohjalta. Tavanomaisia tukikeinoja ovat

- henkilökohtainen ohjaus ja avustaminen oppimistilanteissa
- yksilölliset omien tavoitteiden mukaiset opiskelumateriaalit ja -tilanteet
- tietotekniset apuvälineet ja opiskeluohjelmat
- selkokieliisyys, kuvat ja symbolit
- struktuuri tiloissa ja toiminnoissa
- tulkitsemispalvelut
- kommunikoinnin apuvälineet.

Henkilökohtaiset oppimisen ja osaamisen arviointimenetelmät ja – järjestelyt muodostavat ammatillisen erityisopetuksen perustan. Yksilöllisten tavoitteiden asettaminen edellyttää yleisten arviointiperusteiden sopeuttamista muuttuneisiin tavoitteisiin. Oppimisen arvioinnin kautta löydetään opiskelijalle edellytysten mukaiset tavoitteet, oppimisympäristöt ja – menetelmät sekä mahdolliset mukauttamisen tarpeet. Osaamisen arviointia varten tarkistetaan ja sovitaan arviointikriteerit myös mukauttamisen osalta. Työssäoppimisen ja ammattiosaamisen näyttämisen yhteydessä erityisopiskelijalla tulisi olla saatavilla tukea samalla tavalla tukea kuin muussakin opiskelussa.

5.4 Erityiset opetus- ja opiskelujärjestelyt

Ammatilliseen erityisopetukseen liittyy oleellisesti opiskelijalle järjestettävä tuki kaikissa oppimistilanteissa ja tällöin voidaan puhua **yhteisöllisestä tuesta**. Tuki ei aina kohdistu suoraan opiskelijaan, vaan useimmiten se liittyy kaikkeen oppilaitoksen toimintaan. Näitä ovat esimerkiksi esteettömät ja oppimista edistävät tilaratkaisut, virikkeitä tarjoava ympäristö ja turvalliset työskentely-ympäristöt. Tärkeä ammatillisen erityisopetuksen tuki on asiantunteva henkilöstö, joka on aktiivisesti läsnä ja toimii opiskelijalähtöisesti. Opiskelijan edun mukaista on, että hän selviytyy mahdollisimman itsenäisesti opiskelustaan ja siihen liittyvistä muista toiminnoista. Opiskelijakohtaisia opetus- ja opiskelujärjestelyjä toteutetaan opiskelijalle laaditun HOJKSin mukaisesti. Seuraavana on tarkasteltu tavanomaisimpia toimintatapoja.

Henkilökohtaisten valmiuksien pohjalta laaditut henkilökohtaiset (tarvittaessa mukautetut) tavoitteet.

Ammatillisen erityisopetuksen ominaispiirre on osaamistavoitteiden yksilöllinen asettaminen. Ne mitoitetaan opiskelijan edellytysten, voimavarojen ja tarpeiden mukaisesti. Tavoitteet asetetaan yhdessä opiskelijan kanssa ja niitä muutetaan joustavasti. Tarvittaessa tehdään yhteistyötä opiskelijan sidosryhmien kanssa.

Tavoitteenasettelu sisältää myös opiskelun jälkeiset jatkosuunnitelmat. Työllistymistä suunnitellaan opintojen aikana ja opintoja kohdistetaan työllistymistä tukevaan suuntaan. Usein näihin tavoitteisiin sisältyy arkipäivän toiminnassa tärkeitä asioita kuten aikataulujen noudattamista, asioiden loppuun saattamista, sosiaalisia taitoja ja oman toiminnan realistista arviointia

Työelämälähtöisyys. Ammatillisen koulutuksen tavoitteet liittyvät aikuisuuteen ja siihen oleellisesti kuuluvaan kansalaisena toimimiseen ja työn tekemiseen. Työelämälähtöisessä koulutuksessa opittavat asiat kumpuavat työelämän tarpeista ja opiskelijat valmentautuvat näihin konkreettisiin tehtäviin koulutuksen aikana. Toisaalta työelämälähtöisyys merkitsee myös, että aina työtehtäviä ei ole valmiina vaan niitä on etsittävä ja luotava yhdessä työpaikkojen kanssa. Opiskelijalle soveltuvan työpaikan löytyminen saattaa olla työlästä ja aikaa vievää, mutta se mahdollistaa opiskelijan opiskelun ja yksilöllisten ominaisuuksien huomioon ottamisen.

Aikajärjestelyt

Tutkinnon tai koulutuksen suorittamiseen käytettävää aika voidaan muuttaa koulutuksen järjestäjän päätöksellä tutkinnon ja koulutusten perusteiden antamissa rajoissa opiskelijan edellytysten mukaisesti. Opintojen alkuvaiheessa tehty aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen vaikuttavat opiskeluaikaan ja saattavat antaa lisäaikaa muille suorituksille tai lyhentää opiskeluun tarvittavaa kokonaisaikaa. Samalla tavalla saattaa vaikuttaa osaamistavoitteiden muuttaminen tai mukauttaminen. Toisaalta opiskelija saattaa edistyä opinnoissa nopeastikin, jolloin opintojen suoritusaikaa voidaan yksilöllisesti lyhentää.

Päivittäisessä työskentelyssä opiskelijoille voidaan antaa lisää aikaa tehtävien tekemiseen tai osaamisen näyttämiseen HOJKSin mukaisesti. Jos opiskelijalla on vaikeuksia työskennellä kokonaisia työpäiviä, voidaan työpäivän pituutta lyhentää tilapäisesti tai pysyvästi. Opiskelijalle voidaan myös antaa mahdollisuus suorittaa opintoja omalla ajalla yksilöllisesti, jolloin hän ei ole sidottu oppilaitoksen työaikajärjestelyihin. Yksilöllinen ajankäyttö opintojen suorittamisessa saattaa tuottaa niin hyviä oppimistuloksia, ettei kokonaisuutta tarvitse pidentää huolimatta muualla tehdyistä muutoksista. Tärkeää on oppiminen ja osaaminen, eikä pelkästään siihen käytetty aika.

Oppimis- ja työympäristöt. Oppimista tapahtuu kaikissa toiminnoissa ja ympäristöissä. Tärkeää on tunnistaa mitä kussakin ympäristössä opitaan ja millainen oppimisympäristö parhaiten soveltuu kullekin opiskelijalle. Usein erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille soveltuu parhaiten konkreettisen tekemisen kautta tapahtuva oppiminen joko oppilaitoksessa tai työpaikoilla. Oppilaitos ja ympäröivä yhteiskunta tarjoavat runsaasti näitä oppimistarkoituksiin hyödynnettäviä tiloja ja toimintoja. Näitä ovat esimerkiksi julkiset laitokset ja virastot, alueen yritykset, joista löytyy esimerkiksi toimistotehtäviin, puhtaanapitoon, ruokala- ja kahvilatoimintaan, ulkoalueisiin, hoivaan ja kodinhoitoon liittyviä tehtäviä.

Kaikille opiskelijoille eivät sovellu väljät oppimisympäristöt, joissa tarkkaavaisuudesta kilpailevat monet virikkeet. Näille opiskelijoille soveltuvampia oppimisympäristöjä ovat kontrolloidut ja strukturoidut oppimisympäristöt, joista kilpailevat tekijät on poistettu tai vähennetty minimiin. Tämä voi tarkoittaa yksin työskentelyä rajatussa tilassa, työskentelytilan rajaamista yhteisissä opiskelutiloissa ja virikkeiden vähentämistä, tarkkaan määrätyn tehtävän suorittamista määritellyllä tavalla tai tarkasti suunniteltua ja pysyvää päiväohjelmaa. Menetelmiä on useita ja ne on valittava opiskelijan yksilöllisten ominaisuuksien perusteella.

Tietoverkkojen käyttö opiskelun tukemisessa tarjoaa ajasta ja paikasta riippumattoman opiskelun. Hyvät tietotekniset yhteydet mahdollistavat yhteydenpidon ja ajantasaisen oppimisen ohjauksen ja seurannan. Opiskelijalta edellytetään riittävää tietoteknistä osaamista sekä välineistöä. Erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille on omia käyttöliittymiä ja ohjelmistoja, joiden avulla yhteydenpito onnistuu.

Kansainväliset oppimisympäristöt tarjoavat paljon mahdollisuuksia myös erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille. Vieraassa maassa opitaan erilaisia työpaikkoja, työskentelytapoja ja – materiaaleja, opitaan tuntemaan erilaisia ja eritavalla käyttäytyviä ihmisiä, laajennetaan maailmankuvaa ja lisätään suvaitsevaisuutta.

Yksilö- ja ryhmämuodot. Ammatillisille erityisoppilaitoksille on tyypillistä, että opiskeluryhmät ovat pieniä, jotta yksilöllinen ohjaus olisi mahdollista. Ryhmien koot vaihtelevat tavallisimmin 6 - 12 opiskelijan välillä ohjaus- ja tukitarpeista riippuen. Oppimistilanteissa ryhmät voidaan jakaa vielä pienempiin pienryhmiin, joissa opiskelu tapahtuu itsenäisesti tai ohjatusti. Mikäli oppimistilanteessa on käytettävissä toinen opettaja, ohjaaja tai muu tukihenkilö voidaan oppimista ohjata täysin yksilöllisesti.

Opiskelija voi opiskella osa-aikaisesti aihepiireittäin kootuissa erityisopetuksen ryhmissä, joissa ohjaus on erityisen intensiivistä. Tällaisia ryhmiä perustetaan yleensä yhteisten tutkinnon osien opinnoissa kuten matematiikan, kieliopinnojen tai lukemisen ja kirjoittamisen taitojen edistämiseen. Toisinaan opiskelija tarvitsee keskittymisen ja tarkkaavaisuuden ongelmien vuoksi rauhallisen tilan, jossa suorittaa opintoja tai näyttää osaamista.

Opetusmenetelmät ja opiskelumateriaalit. Monipuolisiin opetusmenetelmiin kuuluvat tarkkaavaisuuden suuntaaminen oppimisen kohdetta korostamalla, vireystilan ja motivaation tukeminen, annettujen ohjeiden ymmärtämisen varmistaminen, kokonaisuuden pilkkominen vaiheiksi tai osiksi, toistot ja kertaus sekä muutosten ennakointi ja niihin varautuminen. Tärkeää on, että opetettavista sisällöistä muodostetaan johdonmukaisia, luontevasti eri opinnot integroivia ja työelämälähtöisiä toimintakokonaisuuksia. Opetusmateriaaleja muokataan opiskelijoille soveltuviksi esimerkiksi kuvittamalla ja laatimalla selko- ja selkeäkielisiä ohjeita. Kokemuksia erilaisista opetusmenetelmistä ja materiaaleista on koottu AMEO-verkoston sivuille.

Vuorovaikutustilanteet. Oppimista edistää hyvä vuorovaikutus opiskelijan ja opetushenkilöstön välillä, hyvä ryhmähenki opiskelijoiden kesken ja oppilaitokseen luotu yhteisöllinen henki. Yhteisöllisyyttä vahvistavat yhteiset, opiskelijalähtöiset tapahtumat ja projektit. Samalla ne kehittävät opiskelijoiden sosiaalisia taitoja. Yhteistyössä on erityisen tärkeää, että ollaan kannustavia, mutta silti realistisia.

Eryistä huomiota kiinnitetään opiskelijaryhmän hyvään vuorovaikutukseen ja varsinkin opintojen alkuvaiheessa ryhmähengen muodostamiseen paneudutaan tietoisesti. Vapaamuotoinen yhdessäolo oppilaitoksen ulkopuolella, yhteinen tekeminen ja runsas keskinäinen vuorovaikutus auttavat ryhmän muodostumisessa. Kuuluminen ryhmään ja vertaistuen merkitys on tärkeää, sillä oppiminen on luonteeltaan aina sosiaalista. Ryhmytymisen ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden tukeminen lisää motivaatiota ja sitoutumista opintoihin. Yhteisössä on tärkeää, että ongelmia ennaltaehkäistään, ne tunnistetaan mahdollisimman varhain ja niihin tartutaan ja puututaan oikeidenmukaisesti ja tasapuolisesti.

Apuvälineiden ja teknologisten ratkaisujen hyödyntäminen. Opiskelija saattaa tarvita apuvälineitä moneen erilaiseen tarpeeseen. Ne voivat olla opiskelijan henkilökohtaisia välineitä tai oppilaitoksen hankkimia apuvälineitä. Erityisopetukseen kehitettyjä opiskeluohjelmia käytetään yksilöllisen opiskelun ja eriyttämisen välineenä. Opiskeluohjelmia on saatavissa eritasoisina ja niitä pystytään muokkaamaan yksilöllisesti. Henkilökohtaisia apuvälineitä ovat esimerkiksi liikkumisen apuvälineet, kuulolaitteet, puhekommunikaattorit tai erilaiset tietotekniset apuvälineet. Oppilaitokset järjestävät esteettömien tilojen kautta kaikille yhteisiä apuvälineitä ja teknologisia ratkaisuja kuten automaattioivia, säädettäviä työskentely-ympäristöjä, erikoistuoleja tai kirjoitustukia. Apuvälineiden hankinnassa on tärkeää käyttää asiantuntija-apua, sillä oppilaitoksen asiantuntemus ja osaaminen eivät välttämättä riitä tällä nopeasti kehittyvällä alueella. Lisäksi vakuutusyhtiöt tai muut opiskelijoiden sidosryhmät saattavat osallistua apuvälineiden aiheuttamiin kustannuksiin.

5.5 Yksilölliset suunnitelmat

HOJKS

Erityisopetusta saavalle opiskelijalle laaditaan erityisopetuksen toteuttamiseksi henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). HOJKS laaditaan yhdessä opiskelijan kanssa ja laadinnasta vastaa yleensä ryhmänohjaaja tai vastaava opettaja. He myös huolehtivat niiden säännöllisestä päivityksestä ja suunniteltujen tukitoimien järjestämisestä yhteistyössä opiskeluhuollon työntekijöiden kanssa sekä tiedon siirrosta muille opiskelijoita ohjaaville henkilöille. Opiskelijaa ja tämän huoltajaa tai laillista edustajaa kuullaan ennen suunnitelmasta päättämistä ja ennen HOJKSin vahvistamista.

HOJKSiin kirjataan opiskelijan opintoihin, tukitoimiin, kuntoutukseen, työllistymiseen ja siirtymäsuunnitelmiin liittyviä asioita. HOJKS on työväline opettajalle ja opiskelijalle, sen avulla suunnitellaan, seurataan ja arvioidaan opintoja opiskelijalähtöisesti. HOJKS muuttuu ja elää opiskelijan opintojen edetessä ja elämänti-

lanteiden muuttuessa. HOJKS:n tehtävänä on opiskelijan kokonaisvaltainen ja yksilöllinen tukeminen eri asiantuntijaryhmien osaamista hyödyntämällä. HOJKS:n avulla muodostetaan opiskelijan yksilöllinen opin-
topolku. HOJKS sisältää seuraavat asiat (A 811/1998 8 §):

- tiedot suoritettavasta koulutuksesta tai tutkinnosta
- päätös opetuksen järjestämisestä erityisopetuksena ellei kyseessä ole erityisopetuksen erityisenä tehtävänä saanut koulutuksen järjestäjä
- tieto siitä millä perusteella opetus annetaan erityisopetuksena
- koulutuksen suoritus aika
- päätös tutkinnon osien ammattitaitovaatimusten tai osaamistavoitteiden taikka osaamisen arvioinnin mukauttamisesta
- opiskelijan henkilökohtainen opiskelusuunnitelma, josta ilmenee, miten tutkinnon osien ammattitaitovaatimuksia tai osaamistavoitteita taikka osaamisen arviointia on mukautettu sekä tiedot erityisopetuksen järjestämiseen liittyvästä pedagogisesta tuesta sekä erityistä erityisistä opetus- ja opiskelijajärjestelyistä.
- tieto siitä, mitä opintososiaalisia etuja opetuksessa tai sen yhteydessä annetaan
- tieto siitä, mitä muita henkilökohtaisia palvelu- ja tukitoimia opiskelija saa.

HOJKS edellyttää jatkuvaa arviointia tavoitteiden ja menetelmien oikeellisuudesta ja tarvittaessa niiden muuttamista ja tarkentamista arvioinnin pohjalta toisenlaisiksi.

HOJKS on koulutuksen järjestäjän virallinen asiakirja ja dokumentti siitä, miten erityisopetus on kunkin opiskelijan kohdalla sovittu järjestettävän ja miten se on toteutunut. Näistä järjestelyistä ei ole valitusoikeutta, mutta valitusoikeus on erityisopetuspäätöksestä ja tutkinnon osien mukauttamisesta tehdystä päätöksestä. Valitusoikeus on myös ammatillisen koulutuksen lainsäädännön erityisiä opetusjärjestelyjä koskevasta 21 §:stä, joka käsittelee opetuksen järjestämistä toisin silloin, kun tutkinnon perusteiden mukaiset ammattitaitovaatimukset tai osaamistavoitteet ovat olosuhteet ja tai aikaisemmin hankittu osaaminen huomioiden joistakin osin kohtuuttomia tai se on perusteltua opiskelijan terveydentilaan liittyvistä syistä. HOJKS:n säilyttämisessä ja jakelussa noudatetaan henkilötietolakia, mikä tarkoittaa sitä, että asiakirjan sisältö on ainoastaan HOJKS-prosessiin kuuluvien toimijoiden käytettävissä.

Ammattiopisto Luovin HOJKS-ohjeistus henkilöstölle löytyy Satamasta.

HOPS

Opiskelijoille laaditaan opiskelijan yksilöllisiin tavoitteisiin ja valintoihin perustuva henkilökohtainen opiskelusuunnitelma (HOPS), jota päivitetään ja jonka toteutumista seurataan koko opiskelun ajan. HOPS perustuu tutkinnon tai koulutuksen perusteisiin, mutta sen tarkoituksena on varmistaa opiskelijan yksilölliset valintamahdollisuudet. HOPSissa hahmotellaan heti opiskelun alussa opiskelijan polku koko koulutuksen ajalle. Sitä päivitetään opiskelun edetessä ja tilanteiden muuttuessa. Opiskelusuunnitelman laadintaan osallistuvat opettaja/-t ja tarvittaessa opinto-ohjaaja yhdessä opiskelijan kanssa. Erityisoppilaitoksessa kaikki opetus on erityisopetusta, joten HOPS ja HOJKS kulkevat opiskelun lomassa käsi kädessä ja rinnakkain.

HOPS sisältää seuraavat asiat:

- opiskelijan yksilöllisesti suunnitellut opinnot
- opinnoissa etenemisen seurantatiedot
- oppimisen arviointi eri opinnoissa
- osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen
- työssäoppimisen paikat ja ajat
- ammattiosaamisen näytöt.

Opiskelijan osaamiseksi voidaan tunnistaa ja tunnustaa aiemmissa opinnoissa, harrastuksissa tai työelämässä hankittu osaaminen, silloin kun se vastaa hänen koulutuksensa tai tutkintonsa osaamistavoitteita. Tällä tavalla opiskelija saa esille omat taitonsa ja osaamisensa eikä jo opittua tarvitse opiskella uudelleen. Opiskelijalla on myös mahdollisuus opiskella tutkinnosta osa tai vain tutkinnon osia ja hakeutua työelämään. Tällöin hänen kanssaan laaditaan osana HOPS-työtä suunnitelma siitä, mitä hänen on suoritettava tutkintoon kuuluvien opintojen loppuun saattamiseksi.

Henkilökohtaistaminen

Henkilökohtaistamisella tarkoitetaan ohjauksen ja neuvonnan sekä opetus- ja tukitoimien asiakaslähtöistä suunnittelua ja toteuttamista. Henkilökohtaistaminen liittyy oleellisesti näyttötutkintoihin ja ammatilliseen lisä- ja täydennyskoulutukseen.

Koulutuksen järjestäjä vastaa näyttötutkintoon ja siihen valmistavaan koulutukseen hakeutumisen, tutkinnon suorittamisen ja tarvittavan ammattitaidon hankkimisen henkilökohtaistamisesta sekä näihin liittyvästä ohjauksesta. Mikäli opiskelijan opiskeluvalmiudet ovat puutteellisia, voidaan valmistavan koulutuksen yhteydessä järjestää koulutuksen järjestäjän päätöksellä **oppimisvalmiuksia parantavia opintoja**. Ne voivat olla esimerkiksi matemaattisten, kielellisten tai tietoteknisten valmiuksien parantamista tai opiskelutekniikkaan liittyvien taitojen harjaannuttamista. Kielikoulutusta näihin opintoihin voi sisältyä ainoastaan silloin, kun opiskelijalla on puutteellinen osaaminen tutkintoon liittyvässä suomen- tai ruotsinkielen sanastossa tai ammattiin liittyvässä kielen käyttötavoissa, joita voivat olla esimerkiksi ammatille tyypilliset tavat esittää tai tuottaa kirjallista aineistoa. Opiskeluvalmiuksia parantavat opinnot limittyvät henkilökohtaistamissuunnitelmassa määritetyllä tavalla opiskelijan näyttötutkintoon valmistaviin opintoihin (L 630/1998 8 b §).

Jos henkilö ei ole osallistunut näyttötutkintoon valmistavaan koulutukseen, henkilökohtaistamisesta vastaa näyttötutkinnon järjestäjä. Henkilökohtaistaminen on jaettu kolmeen vaiheeseen, jotka ovat näyttötutkintoon ja siihen valmistavaan koulutukseen hakeutumisen vaihe, tutkinnon suorittamisen vaihe sekä tarvittavan ammattitaidon hankkimisen vaihe. Kaikille näyttötutkintoa suorittaville henkilöille laaditaan henkilökohtaistamista koskeva asiakirja, johon kirjataan:

- perustiedot opiskelijasta
- aiemman osaamisen tunnistamista ja tunnustamista koskevat tiedot
- suunnitelma tarvittavan ammattitaidon hankkimisen tavoista ja niihin liittyvistä opetusjärjestelyistä
- suunnitelma osaamisen tavoista näyttötutkintoa suoritettaessa (tutkintotilaisuuden suunnitelma)
- jatkosuunnitelma (tavoitteet ja toteutuma).

Työvälineitä aiemman osaamisen kartoittamiseen ja erityisen tuen tarpeen kartoittamiseen ovat:

- todistukset aiemmista opinnoista/ suoritetuista tutkinnoista ja osatutkinnoista
- työtodistukset
- ammattitaitokartoitukset suhteessa tutkinnon ammattitaitovaatimukseen (esim. www.osaan.fi)
- oppimistyyliä, itseohjautuvuutta ja opiskeluvalmiuksia kartoittavat tehtävät
- tieto- ja viestintätekniikan osaamisen kartoitukset
- erityisen tuen tarpeen kartoitukset ja testit kuten luki-testaus ja muut oppimisvaikeuksia kartoittavat testit, kognitiivisen tason testaus
- suomen kielen lähtötason kartoitus
- työnantajien arvioit osaamisesta
- osaamista tukevien harrastusten kartoittaminen.

Ammattiopisto Luovin ammatillista lisäkoulutusta kuvataan luovi.fi – sivustolla sekä henkilöstölle Satamassa.

5.6 Työpaikalla tapahtuva oppiminen

Koulutus voidaan lainsäädännön (L630/1998 § 15) mukaisesti järjestää oppisopimuksena tai muutoin työpaikalla käytännön työtehtävien yhteydessä. Koulutuksen järjestäjä sopii kirjallisesti työpaikalla käytännön työtehtävien yhteydessä järjestettävästä koulutuksesta työnantajan kanssa. Muuten kuin oppisopimuksena työpaikalla tapahtuva koulutus järjestetään siten, että opiskelija ei ole työsuhteessa työnantajaan ellei erikseen ole näin sovittu.

Työssäoppiminen on tutkinnon perusteiden mukaista työpaikalla tapahtuvaa oppimista ja sen laajuus on 30 osaamispistettä. Opintoja voidaan suorittaa työpaikoilla laajemminkin opiskelijan yksilöllisten suunnitelmien mukaisesti. **Oppisopimuskoulutus** on pääosin työpaikoilla järjestettävää koulutusta, jota täydennetään tietopuolisilla opinnoilla. Oppisopimus edellyttää opiskelijan ja työnantajan välisen työsopimuksen tekemistä sekä työnantajan ja koulutuksen järjestäjän välistä sopimusta oppisopimuskoulutuksen järjestämisestä. Koulutuksen järjestäjä vastaa oppisopimuskoulutuksen johdosta ja oppisopimusten valvonnasta

Koulutuksen järjestäjä päättää järjestetäänkö oppisopimuskoulutus tutkintoon johtavana vai näyttötutkinnon suorittamiseen valmistavana koulutuksena. Oppisopimukseen tulee liittää *henkilökohtainen opiskeluohjelma*, joka sisältää suoritettavan tutkinnon tai sen osan, laajuuden sekä tutkinnon perusteet. Lisäksi se sisältää suunnitelman keskeisistä työtehtävistä, tietopuolisesta opetuksesta, opintojen aikatauluista, vastuullisista kouluttajista ja muista tarpeellisista asioista. Oppisopimuksena toteutettavaan ammatilliseen peruskoulutukseen osallistuvalla tulee osana koulutusta järjestää mahdollisuus suorittaa ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa säädetty näyttötutkinto.

Ammatillisessa peruskoulutuksessa oppisopimusopiskelijalle laaditaan henkilökohtainen opiskelusuunnitelma (HOPS), joka voidaan liittää henkilökohtaiseen opiskeluohjelmaan. Näyttötutkintoon valmistavassa oppisopimuskoulutuksessa opiskelijan opinnot henkilökohtaistetaan aikuiskoulutuksen käytäntöjen mukaisesti. Erityisopetusta saavalle oppisopimusopiskelijalle laaditaan HOJKS ammatillisen koulutuksen lainsä-

dännön mukaisesti ja opiskelua tuetaan HOJKSissa sovitulla tavoilla. Tuettu oppisopimusmalli soveltuu erityisen hyvin erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan opintopolun varmistamiseksi.

Työpaikalla tapahtuva oppiminen saattaa olla opiskelijalle erityisen haastava oppimisen menetelmä, joten tukea saatetaan tarvita hyvinkin runsaasti oppimisen eri vaiheissa. Suunnitelmallisuus, yhteistyö ja tarpeellisen tuen järjestäminen opiskelijalle, työpaikkaohjaajalle ja työympäristölle on ammatillisen erityisopetuksen ydinosaa.

Työpaikalla tapahtuva oppiminen on monille erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille kuitenkin motivoiva oppimisympäristö. Se tarjoaa opiskelijalle uusia kokemuksia ja elämyksiä, jotka antavat todennukaisen kuvan opiskeltavasta ammatista, työelämän toimintatavoista ja edistävät opiskelijan sitoutumista opiskelun tavoitteisiin. Oppiminen on kontekstuaalista ja siten kokonaisvaltaisempaa kuin erikseen järjestetyissä oppimisympäristöissä. Lisäksi tekemisen ja osaamisen merkitys ja tärkeys korostuvat työelämässä. Tiedollinen pohja on tärkeä, mutta erityisesti tarvitaan konkreettista osaamista, joka erityisopetuksen opiskelijoilla on usein tärkein menestymistekijä.

Työelämässä opiskelija voi suorittaa työtä tekemällä tutkinnon osia ja suorittaa koko tutkinnon joustavasti erilaisista tutkinnon osista kokoamalla. Tämä helpottaa niiden opiskelijoiden opintoja, joille keskittyminen pitkäjänteiseen opintojen suorittamiseen on hankalaa tai joilla ei muutoin ole vielä valmiuksia nähdä oppimisen ja opiskelun merkitystä omassa elämässään. Työelämäyhteistyö myös nostaa näkyviin ja käsiteltäväksi ongelmat ja ristiriitaisuudet, joita saattaa olla työnantajan odotusten ja opiskelijan osaamisen välillä.

Ammattiopisto Luovin työssäoppimiseen, oppisopimuskoulutukseen ja ammattiosaamisen näyttöihin liittyvät ohjeet ja lomakkeet löytyvät henkilöstölle Satamasta.

5.7 Opiskeluhoolto

Ammatillisen koulutuksen opiskeluhoillon tavoitteena on edistää opiskelijoiden oppimista, fyysistä ja psyykkistä terveyttä ja sosiaalista hyvinvointia ja huolehtia oppilaitosyhteisön hyvinvoinnista sekä oppimisympäristön terveellisyydestä ja turvallisuudesta. Koulutuksen järjestäjä huolehtii opiskeluhoillon palvelujen monipuolisesta ja tasa-arvoisesta järjestämisestä. Opiskeluhoiltoa toteutetaan sekä *yhteisöllisenä että yksilökohtaisena opiskeluhoiltona*. Ennaltaehkäisevä toiminta on opiskeluhoillon painopiste. Varhaisen puuttumisen malleja ja matalan kynnyksen palveluja suositaan palvelujen järjestämisessä. Opiskeluhoiltoa toteutetaan yhteistyössä opiskelijoiden, heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa.

Opiskeluhoilto järjestetään monialaisessa yhteistyössä opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen kanssa siten, että siitä muodostuu toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus. Opiskeluhoiltoon sisältyvät koulutuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen opiskeluhoilto sekä opiskeluhoillon palvelut, joita ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä opiskeluterveydenhuollon palvelut. Palveluiden järjestämisestä vastaa oppilaitoksen sijaintikunta. Opiskelijalla on oikeus saada maksutta sellainen opiskeluhoilto, jota koulutukseen osallistuminen edellyttää.

Koulutuksen järjestäjä laatii opiskeluhoollon toteuttamista, arviointia ja kehittämistä varten oppilaitoskohtaisen opiskeluhoollon suunnitelman. Siihen sisältyy

- opiskeluhoollon kokonaistarpeen arviointi
- yhteisöllisen opiskeluhoollon palvelut
- yksilökohtaisen opiskeluhoollon palvelut
- yhteistyö opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa kanssa
- suunnitelma opiskelijan suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä
- opiskeluhoollon suunnitelman toteutuminen ja seuranta (omavalvonta).

Ammatillisissa erityisoppilaitoksissa opiskeluhoollon toiminta on pääasiassa yhteisöllistä toimintaa, johon oppilaitoksen koko henkilökunta osallistuu osana päivittäistä työtään. Oppimisen ongelmat, pitkäaikaissairaudet, kuntoutustoiminta tai päihdeongelmat edellyttävät koko henkilökunnalta erityistä osaamista ja opiskeluhoollon arkisen merkityksen tiedostamista. Lisäksi oppilaitoksissa toimivat omat ryhmät, jotka toteuttavat erityistä asiantuntemusta edellyttävää opiskeluhoollon toimintaa ja koordinoivat opiskeluhoollon kokonaisuutta oppilaitoksessa.

Koulutuksen järjestäjän opiskeluhoollon suunnitelma löytyy henkilöstölle Satamasta.

5.8 Kodin ja oppilaitoksen yhteistyö

Kodin ja oppilaitoksen yhteistyöstä on säädetty laissa ammatillisesta koulutuksesta sekä tarkennettu opetushallituksen määräyksellä 94/11/2014. Sen mukaan henkilökunta on aloitteellinen yhteistyön käynnistämässä ja ylläpitämisessä. Vastuuopettajat ja opiskelijahuollon yhdyshenkilöt ovat ensisijaisia toimijoita yhteydenpidossa. Yhteistyön osapuolena voi olla asiantuntijana myös joku muu henkilöstöön kuuluva, kulloisenkin asian mukaan. Yhteistyön tavoitteena on edistää opiskelua sekä tukea opiskelijan kokonaisvaltaista kuntoutusta. Yhteistyö perustuu avoimuuteen ja molemminpuoliseen luottamukseen. Sen tarkoitus on vahvistaa opiskelijan itsenäisyyttä ja vastuullisuutta, edistää opiskelua sekä mahdollistaa opiskelijalle tuen saanti opiskelijan terveyttä, turvallisuutta ja hyvinvointia koskevissa asioissa. Yhteistyön tärkeä tehtävä on ehkäistä ongelmatilanteiden syntyminen.

Koulutuksen järjestäjän tarjoaa huoltajille erilaisia mahdollisuuksia osallistua, tulla kuulluksi ja vaikuttaa koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelman laadinnassa. Erityisesti heidän antamansa palaute otetaan huomioon oppilaitosyhteisön ja opiskelijoiden hyvinvointia edistävässä toiminnassa. Opiskelun aikana huoltajille voidaan myös järjestää vanhempainiltoja tai vastaavia muita tapaamisia. Sähköiset viestimet ja posti ovat tavallisia arjen yhteydenpitomuotoja.

Koulutuksen järjestäjä laatii kodin ja oppilaitoksen yhteistyön osalta opetussuunnitelman yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon toimeenpanoon kuuluvia tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa. Koulutuksen järjestäjän määrää opetussuunnitelmassaan kotien kanssa tehtävästä yhteistyöstä, vastuullisista toimijoista ja toimintatavoista oppilaitoksessa esille tulevissa eri tilanteissa.

Ammatillisissa erityisoppilaitoksissa kotien kanssa tehdään yhteistyötä jo ennen koulutuksen alkua. Peruskoulun päättävien oppilaiden ja heidän vanhempiansa kanssa suunnitellaan toisen asteen koulutukseen hakeutumista, käydään keskustelua kokeilujen ja vierailujen pohjalta ja tehdään päätöksiä siitä hakeudutaanko suoraan tutkintotavoitteiseen koulutukseen vai edetäänkö valmentava koulutuksen kautta. Opinto-

jen päättyessä kodin ja muiden verkostojen tuki on tärkeä, kun suunnitellaan työhön, jatko-opintoihin tai muihin vaihtoehtoisin jatkopaikkoihin siirtymistä.

Ammatillisessa erityisopetuksessa oleellinen yhteistyöväline on HOJKS. Alaikäisten opiskelijoiden osalta se laaditaan yhteistyössä opiskelijan vanhempien tai huoltajien, oppilaitoksen edustajien ja opiskelijan verkostojen edustajien kanssa. Täysi-ikäisten opiskelijoiden kanssa vanhempien osallisuutta ei edellytetä, mutta tarvittaessa ja opiskelijan luvalla kotiväki voi olla mukana HOJKS-keskusteluissa ja päätöksissä. Mukana voi olla myös opiskelijan oppimisen tukiverkoston luotto- tai tukihenkilöitä, joilla on tärkeä rooli opiskelijan hyvinvoinnin kannalta.

Koulutuksen järjestäjän suunnitelma kodin ja oppilaitoksen yhteistyöstä löytyy Opiskeluhoitosuunnitelmasta Satamasta.

5.9 Opiskelijan terveydentilaa koskevat vaatimukset

Ammatillisessa koulutuksessa edellytetään opiskelijalta riittäviä terveyteen ja toimintakykyyn liittyviä valmiuksia, jotta opinnot voidaan suorittaa ja työllistyminen onnistuu. Tästä syystä opetussuunnitelmassa on tutkinnoittain kuvattu kyseistä tutkintoa koskevat terveydentilavaatimukset. Näiden vaatimusten tavoitteena on edistää turvallisuutta ammatillisessa peruskoulutuksessa ja myöhemmin työelämässä. Koulutuksen järjestäjän tiedottaa tutkintokohtaisista terveydentilan ja toimintakyvyn vaatimuksista ja muista opintoihin liittyvistä edellytyksistä hakuoppaissa, muussa hakutiedotuksessa, koulutuskokeilujen yhteydessä, valmentavissa koulutuksessa sekä opiskelijaksi ottamisen yhteydessä esimerkiksi pääsy- ja soveltuvuuskokeissa.

Opiskelijaksi hakeutuvan tulee antaa terveydentilaansa koskevat tiedot ja ammatillisiin erityisoppilaitoksiin hakeutuville edellytetään lisäksi tietoa siitä, että opiskelija tarvitsee opinnoissaan erityistä tukea. Näyttötutkintoon valmistavassa koulutuksessa tehdään tarvittaessa yhteistyötä eri koulutusasteiden tai viranomaisien kanssa välttämättömien tietojen saannissa ja antamisessa opiskelijaksi ottamisen päätöksen tekoa varten

Terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyvä seikka saattaa olla este opiskelijaksi ottamiselle silloin, kun opintoihin sisältyy alaikäisen turvallisuutta, potilas- tai asiakasturvallisuutta taikka liikenteen turvallisuutta koskevia vaatimuksia. Esteenä opiskelijaksi ottamiselle voi olla myös aikaisemmin tapahtuneen opiskeluoikeuden peruuttamispäätöksen salaaminen. Muissa tapauksissa opiskelun esteet pyritään poistamaan tai kompensoimaan erilaisia opetusmenetelmiä ja – järjestelyjä käyttäen.

Opiskelijaksi hakeutuvan oikeusturvan kannalta on perusteltua, että häntä ei valita sellaiseen koulutukseen, jonka mukaisissa käytännön tehtävissä tai työssäoppimisessa hän ei terveydentilansa tai toimintakykynsä vuoksi voisi toimia. Opiskelijaksi ottamispäätöstä tehtäessä on kuitenkin otettava huomioon ammatteihin ja työhön sisältyvät moninaiset tehtävät. Saman tutkinnon sisällä voi olla tutkinnon osia, jotka edellyttävät erilaista terveydentilaa tai toimintakykyä ja voivat täten mahdollistaa opiskelijalle yksilöllisiä ratkaisuja koulutuksen suorittamiseen. Tämä on erityisen oleellista ammatillisessa erityisopetuksessa, jossa jo lähtökohtana on opiskelijan erityisen tuen tarve.

Opiskelun aikana saattaa ilmetä terveydellisiä tai toiminnallisia esteitä. Koulutuksen järjestäjä pyrkii poistamaan niitä kohtuullisin toimin yhteistyössä opiskelijan, huoltajien sekä opiskeluhoillon ja opiskelutervey-

denhuollon asiantuntijoiden kanssa, apuvälineillä tai muulla tuella. Tarvittaessa koulutuksen järjestäjä selvittää yhdessä opiskelijan, hänen huoltajansa ja opiskeluhoollon henkilöstön kanssa opiskelijan mahdollisuudet hakeutua muuhun koulutukseen, jonka opiskelijaksi ottamisen edellytykset hän täyttää.

Terveydentilan tai toimintakyvyn muuttumisesta koulutuksen aikana johtuvat käytännön ongelmat ratkaistaan ensisijaisesti opiskelijalle sopivilla yksilöllisillä opetusjärjestelyillä ja henkilökohtaisella opiskelusuunnitelmalla ja näyttötutkinnoissa henkilökohtaistamisella. Opintojen ohjauksella, opiskelijan tuella, ergonomisiin työtapoihin ja apuvälineiden käyttöön ohjaamisella edistetään opiskelukykyä sekä koulutuksen suorittamista. Opiskelijan terveydentilan tai toimintakyvyn muuttuessa opiskeluhoollon, opiskeluterveydenhuollon ja työpaikkojen työterveyshuollon kanssa tehtävä yhteistyö on välttämätöntä.

Opiskelijan terveydentilan ja toimintakyvyn muuttuminen ei saa keskeyttää opiskelijan näyttötutkintoon valmistavaa koulutusta tai johtaa harkitsemattomaan koulutusammatin tai -alan vaihtoon.

Tutkintokohtaiset terveydentilavaatimusten kuvaukset löytyvät Opetushallituksen määräyksestä 91/011/2014 sekä koulutuksen järjestäjän tutkintokohtaisista perusteista.

5.10 Turvallinen opiskeluympäristö

Ammatillisen koulutuksen opiskelijalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Siitä vastaavat koulutuksen järjestäjä ja oppilaitoksen henkilökunta. AMEO-verkoston koulutuksen järjestäjillä on suunnitelma opiskelijoiden suojaamisesta väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Koulutuksen järjestäjät toteuttavat sitä ja valvovat sen noudattamista ja toteutumista. Lisäksi koulutuksen järjestäjillä on suunnitelma kurinpitokeinojen käyttämisestä ja niihin liittyvistä menettelytavoista Opetushallituksen määräyksen 92/011/2014 mukaisesti. Suunnitelmien laadinnalla varmistetaan toimintaperiaatteiden yhdenmukaisuus ja oikeudenmukaisuus kurinpitokeinojen käyttämisessä ja järjestyssäännöissä sekä sitoutetaan eri osapuolet sovittuihin toimintatapoihin. Lisäksi niiden avulla turvataan oppilaitoksen työrauha, sisäinen järjestys, opiskelun esteettön sujuminen sekä oppilaitosyhteisön turvallisuus ja viihtyisyys.

Turvallisessa opiskeluympäristössä on myös opiskelijoilla vastuuta. Opiskelijoiden tulee antaa koulutuksen järjestäjän edellyttämät tiedot, sitoutua yhdessä sovittuihin tavoitteisiin, heidän on suoritettava tehtävänsä tunnollisesti ja käyttäytyttävä asiallisesti ja noudatettava annettuja sääntöjä.

Ammatillisessa erityisopetuksessa opiskelijoiden turvalliseen oppimisympäristöön ja turvallisuuteen kiinnitetään erityistä huomiota. Työssäoppimisessa, työelämään valmentautumisessa tai oppilaitoksen omissa työympäristöissä opastetaan opiskelijoita huolellisesti turvalliseen työskentelyyn, annettujen ohjeiden noudattamiseen ja suojavälineiden käyttöön. Erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden osalta on aina varmistettava, että opiskelijat ovat ymmärtäneet ohjeet ja he pystyvät niitä noudattamaan. Tarvittaessa ohjeistus on annettava kuvallisena mukana pidettäväksi tai opiskelijan ohjauksen on oltava henkilökohtaisempaa ja tiiviimpää kuin tavallisesti.

Ammattiopisto Luovin suunnitelmat

- opiskelijoiden suojaamisesta väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä
- kurinpitotoiminen käyttämisestä ja niihin liittyvistä menettelytavoista
- kriisisuunnitelmat

löytyvät Satamasta.

5.11 Sidosryhmäyhteistyö

Tärkein ammatillisten oppilaitosten sidosryhmä on **työelämä**. Työssäoppiminen ja ammattiosaamisen näyttäminen pyritään järjestämään pääsääntöisesti oppilaitoksen ulkopuolisilla työpaikoilla ohjaavan opettajan ja työpaikkaohjaajan tuella. Muita yhteistyömuotoja ovat työpaikalla tapahtuva oppiminen, työelämään valmentautuminen valmentavassa koulutuksessa sekä oppisopimuskoulutus. Yritysten ja yhteisöjen työntekijöitä käytetään asiantuntijaluennoitsijoina eri opintojaksoissa. Opiskelijat myös suunnittelevat ja tekevät yritysvierailuja. Työelämän kanssa tehdään yhteistyötä myös silloin, kun tunnustetaan ja tunnustetaan opiskelijan ennalta hankittua osaamista.

Työelämäyhteistyö on pääasiassa seudullista, mutta myös kansallista ja kansainvälistä. Ammatillisen koulutuksen koulutustarjontaa kehitetään yhteistyössä elinkeinoelämän kanssa. Työelämäyhteistyötä tehdään myös yhteistyöprojektien, koulutus- ja kehittämishankkeiden, työpaikkakoulutusten, opettajien työelämäjaksojen, opetus-, työssäoppimis- ja näyttösuunnitelmien sekä ammatillisten neuvottelukuntien avulla. Työelämäyhteistyön tavoitteena on lisätä työelämäntuntemusta ja opiskelun työelämälähtöisyyttä sekä edistää opiskelijoiden työllistymistä.

Työnantajien edustajat toimivat jäseninä oppilaitosten työryhmissä, toimikunnissa, ohjausryhmissä ja hallintoelimissä. Lisäksi työnantajille tiedotetaan erityistä tukea tarvitsevien työntekijöiden työllistämisen erityispiirteistä. Yhteistyötä tehdään kaikenlaisten työnantajien kanssa, mutta erityisesti niiden organisaatioiden kanssa, jotka työllistävät vajaakuntoisia henkilöitä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö sekä Opetushallitus ovat keskeisiä **viranomaisia**, jotka rahoittavat ja ohjaavat koulustoittoa. Lisäksi yhteistyö tehdään muiden viranomaistahojen kanssa opiskelijan opiskelun tukemiseksi. Kansaneläkelaitos (KELA), vakuutusyhtiöt, vakuutuskuntoutus VKK ry sekä työ- ja elinkeinovirastot järjestävät ja tukevat opiskelijoiden ammatillista kuntoutusta. Kuntien sosiaali- ja terveydenhuollolla on merkittävä tehtävä opiskeluhuollon, vammaisten ja muiden erityistä tukea tarvitsevien hyvinvointipalveluiden järjestämisessä.

Ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijat ovat pääosin peruskoulun päättäneitä oppilaita. Yhteistyötä alueen **peruskoulujen ja yleensä kunnan koulutoimen** kanssa tehdään jo ennen koulutuksen alkamista, jotta erityistä tukea tarvitsevan oppilaan siirtyminen ammatilliseen koulutukseen olisi mahdollisimman joustava ja opiskelijan edellytysten mukainen. Ammatillisen koulutuksen opinto-ohjaus on jatkoa perusopetuksen oppilaanohjaukselle. Ohjauksen avulla edistetään perusopetuksen oppilaiden ja opettajien tietoja ja kokemuksia ammatillisesta koulutuksesta. Keinoja tiedon lisäämiseen ovat mm. tutustumiskäynnit, koulutuskokeilut, tutustumisjaksot, avointen ovien päivät ja suorat kontaktit peruskouluihin. Peruskoulujen kanssa tehdään myös yhteistyötä opiskelijavalintoihin liittyvissä asioissa ja opiskelijoiden opintopolkujen rakentamisessa.

Muiden toisen asteen oppilaitosten kanssa tehdään yhteistyötä alueellisissa verkostoissa, joissa painottuvat ohjaus-, koulutus- ja informaatiopalvelujen kehittäminen, usein projektien ja hankkeiden kautta. Ammattiosaamisen näyttöjen toimikunnat, työssäoppimiseen liittyvät sopimukset, yhteisten tilojen ja henkilökunnan käyttäminen sekä opiskelijoiden siirtymiset oppilaitosten välillä ovat tyyppillisiä yhteistyökuvioita.

Tavallisten ammatillisten oppilaitosten kanssa tehdään yhteistyötä konsultoinnin ja tukipalvelujen järjestämisessä. Ammatilliset erityisoppilaitokset järjestävät yleisten ammatillisten oppilaitosten erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille mahdollisuuksia osallistua ohjatuille tuki- ja arviointijaksolle. Jaksot toteutetaan suunnitellusti yhdessä opiskelijan lähettävän opettajan, vastaanottavan opettajan ja huoltajien yhteistyönä. Jaksojen tavoitteena on tukea opiskelijaa opinnoissa opettajia käyttämään erityisopetuksen menetelmiä osana yleisopetusta.

Vammaisjärjestöjen ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa tehdään yhteistyötä erityisesti opiskelijoiden työhön ja asumiseen liittyvissä asioissa. Sosiaaliset yritykset, työpajat ja erilaiset yhdistykset tarjoavat opiskelijoille työssäoppimis- ja työhön valmentautumispaikkoja ja työllistävät opiskelijoita opintojen päätyttyä. Opiskeluun liittyvää asumisharjoittelua toteutetaan asumispalveluja tarjoavien yhdistysten kautta. Yhteistyössä rakennetaan opiskelijalle polku koulutuksesta omaan elämään ja työllistymiseen opiskelijan yksilöllisten edellytysten mukaisesti.

Yhteistyö korkea-asteen oppilaitosten on tutkintoon valmistuville tarjottavaa informaatiota jatko-opintomahdollisuuksista. Oppilaitosten henkilökunnan suorittamat jatko-opinnot ovat tärkeä yhdistävä tekijä. Tieteellinen tutkimustyö, yhteiset hankkeet ja alueelliset yhteistyöfoorumit ovat tärkeitä ammatillisen erityisopetuksen kehittämisen näkökulmasta. Lisäksi korkea-asteen opiskelijoille tarjotaan työssäoppimispaikkoja esim. opettajiksi, toimintaterapeutiksi, fysioterapeutiksi, psykologiksi sekä erityisopettajaksi opiskeleville henkilöille.

6 Ohjausmuodot

Ohjausta toteutetaan ammatillisissa erityisoppilaitoksissa jo ennen opintoihin hakeutumista. Yleinen tiedottaminen erityisopetuksen ja erityisoppilaitosten tehtävästä, koulutustarjonnasta ja palveluista tapahtuu yhteisesti organisoidun viestinnän kautta. Kukin oppilaitos toteuttaa ohjausta myös oman alueen peruskoulujen, sidosryhmien ja verkostojen kanssa sekä suoraan opiskelijoille ja opiskelijoiden vanhemmille järjestetyissä tilaisuuksissa.

6.1 Perusopetuksen ja ammatillisen koulutuksen välinen yhteistyö

Suurin osa ammatillisiin erityisoppilaitoksiin hakeutuvista opiskelijoista tulee suoraan peruskoulusta. Monet ovat saaneet tukea perusopetuksen aikana ja siellä on kokemusta siitä, miten oppilaan koulunkäyntiä on parhaiten tuettu. Peruskoulussa tuki jakaantuu yleiseen tukeen, tehostettuun tukeen sekä erityisopetukseen. Vaikeasti vammaisten opetus toteutetaan toiminta-alueittain tapahtuvana opetuksena. Mikäli oppilas ei ole saavuttanut jonkin oppimäärän tavoitteita, voi hän suorittaa oppimäärän yksilöllisin tavoittein. Näiden perusopetuksen tukimuotojen jatkaminen ammatillisessa koulutuksessa mietitään kunkin opiskelijan kohdalla yksilöllisesti. Siksi tiedon siirtäminen ja yhteinen valmistautuminen toisen asteen opintoihin on erityisen tärkeää.

Peruskoulun henkilökunnalle, oppilaan vanhemmille ja oppilaalle itselleen kerrotaan valmentavista koulutuksista, ammatillisista perustutkinnoista ja ammatillisen erityisopetuksen toteuttamisesta. Peruskoulun oppilaanohjauksen yhteydessä käsitellään hakemista toisen asteen koulutuksiin. Siihen työhön ammatilliset erityisoppilaitokset osallistuvat jakamalla tietoa koulutuksista, pääsyvaatimuksista, pääsykokeista ja eri koulutusten sisällöistä koulutusvalinnan tueksi.

6.2 Koulutuskokeilu

Kaikissa erityisoppilaitoksissa järjestetään ennen koulutusta tutustumisjaksoja sekä koulutuskokeiluja. Näiden kautta kartoitetaan opiskelijan soveltuvuutta hänen valitsemalleen alalle/aloille. Koulutuskokeilun aikana kokeilija tutustuu oppilaitoksen koulutustarjontaan henkilökohtaisesti laaditun suunnitelman mukaan. Kokeiluun sisältyy opiskeluun osallistumisen lisäksi alakohtaisia tehtäviä, yksilöllisiä ohjauskeskusteluja, osaamiskartoituksia sekä opiskeluvalmiuksien ja tuen tarpeen kartoituksia. Koulutuskokeilun aikana opiskelija tutustuu oppilaitokseen, oppimisympäristöön, koulutukseen ja oppilaitoksen asuntolaan. Koulutuskokeilu kestää tavallisesti yhden viikon ja on maksullinen. Koulutuskokeilusta annetaan kirjallinen palaute. Opiskelun aikana voidaan järjestää myös oppilaitoksen sisäisiä koulutuskokeiluja erityisesti valmistavien ja valmistavien koulutusten opiskelijoille.

Koulutuskokeilussa arvioidaan opiskelijan kiinnostusta yleisesti opiskeluun ja valittuun koulutusalaan. Lisäksi kartoitetaan opiskeluvalmiuksia kuten

- uusien asioiden omaksumista
- opiskelun tai alan vaatimaa fyysistä terveyttä
- kädentaitoja
- hahmottamista
- voimavaroja
- keskittymistä
- toiminnanohjausta.

Opiskelun onnistumisen kannalta on tarpeellista kartoittaa opiskelija yhteistyötaitoja kuten ryhmässä toimimista, käyttäytymisen säätelyä, vuorovaikutustaitoja sekä ohjeiden noudattamista. Koulutuskokeilussa arvioidaan tarvittaessa myös opiskelija arkielämän ja asumisen taitoja.

Koulutuksen järjestäjän koulutuskokeilua koskeva ohjeistus löytyy Satamasta.

6.3 Alkukartoitukset

Kaikkien koulutusten alussa opiskelijoiden osaaminen ja oppimisvalmiudet kartoitetaan. Paljon saadaan tietoa perusopetuksen päättötodistuksesta, mahdollisesta siirto-HOJKSista, koulutuskokeiluista tai muista opiskelijan mukana tulevista asiakirjoista. Lisäksi oppilaitoksissa tehdään opiskelijoille alkukartoituksia, joissa tutkitaan ammatillisia valmiuksia, yleisiä opiskeluvalmiuksia, matemaattisten aineiden, äidinkielen tai vieraiden kielten osaamista. Saatujen tietojen perusteella tehdään opiskelijalle omat oppimisen tavoitteet, jotka kirjataan HOJKSiin ja joita jatkuvasti seurataan ja tarvittaessa korjataan.

Alkukartoitukseen sisältyy opiskelijan haastattelu, jonka tarkoituksena on paitsi opiskelijan taustan, osaamisen ja toiveiden kartoittaminen, myös keskinäisen tutustumisen edistäminen. Alkukartoitusten tekijöiden tärkeä tehtävä on opiskelun ja opetuksen suunnittelun lisäksi siirtää saadut tiedot muille opiskelijan kanssa tekemisissä olevalle opetushenkilöstölle.

6.4 Opiskelupolku ja opinto-ohjaus

Lainsäädännön mukaan opiskelijalla on oikeus saada opetusta ja ohjausta, joka mahdollistaa tutkinnon tai koulutuksen perusteiden mukaisten ammattitaitovaatimusten ja osaamistavoitteiden saavuttamisen. Opinto-ohjauksen keskeiset teemat ovat:

- henkilökohtaisen kasvun ja kehittymisen ohjaus
- oppimisen ja opiskelun ohjaus
- ammatillisen suuntautumisen ohjaus.

Opinto-ohjaus voi olla ryhmä-, pienryhmä ja yksilöohjausta. Opinto-ohjauksen kulkua kuvataan opintopolun muodossa, jossa opiskelu, opetus, opintojen seuranta, ohjaus ja tuki kulkevat käsi kädessä, vaihtelevat opintopolun eri vaiheissa ja ovat osa opiskelijan opintojen yksilöllistämistä. Opinto-ohjauksen avulla tuetaan opiskeluhuvinvointia, opiskelijan osallisuutta, ehkäistään opintojen keskeytymistä sekä edistetään opiskelijan työllistymistä tai jatko-opintoihin hakeutumista. Erityisopetuksessa henkilökohtaista kasvua ja kehittymistä edistetään erityisesti ohjaamalla opiskelijoita opiskelun ja elämänhallinnan taidoissa osana kaikkea toimintaa.

Oppimisen ja opiskelun ohjauksessa opiskelijaa ohjataan itsenäiseksi ja vastuulliseksi oppijaksi. Keskeinen osa opiskelijan ohjausta on tutkintoon liittyvien tutkinnon osien ja valinnaisten osien selvittämisestä opiskelijalle. Ohjauksen avulla opiskelijaa autetaan opinto-ohjelman rakentamisessa, opiskelutaitojen kehittämisessä ja niihin liittyvissä ongelmatilanteissa.

Opinto-ohjaus on oppilaitoksen koko henkilökunnan tehtävä, vaikka oppilaitoksissa on myös opinto-ohjaukseen erikoistuneita opettajia. Opinto-ohjauksen toteutus edellyttää oppilaitoksen sisäistä asiantuntijayhteistyötä, yhteistyötä opiskelijoiden ja heidän sidosryhmiensä kanssa, yhteydenpitoa eri oppilaitosten välillä sekä työskentelyä oppilaitoksen ulkopuolisten asiantuntijoiden kanssa.

Osa ohjauksesta liittyy sosiaalisten ja yhteistyötaitojen kehittämiseen. Siksi suuri osa ohjauksesta tapahtuu arkisissa kohtaamisissa oppilaitoksen alueella, työssäoppimispaikoissa tai muissa oppimisympäristöissä. Henkilökunnan ammattitaito, herkkyys ja empatiakyky ovat onnistuneen ohjauksen tärkeitä elementtejä.

Opiskelijan ohjauksen suunnitelma löytyy Satamasta.

6.5 Työllistymisen tukeminen ja jatko-ohjaus

Opiskelijan tulevaisuuden suunnittelu on esillä koko opintojen ajan, mutta opintojen päättövaiheessa työ tiivistyy ja konkretisoituu. Ohjaus painottuu työelämätietouden, työmarkkinatilanteen ja jatkokoulutusmahdollisuuksien selvittämiseen. Ne opiskelijat, jotka tarvitsevat tukea työllistymiseen tai jatkosijoittumiseen, saatetaan näiden palvelujen piiriin. Mahdollisuuksien mukaan hyödynnetään työhönvalmentajien palveluja. Nämä ovat uusi ammattikunta, jotka toimivat koulutuksen, kuntoutuksen ja työelämän välimaastossa yhdistäen eri toimijoita opiskelijan yksilöllisen polun rakentamisessa. He etsivät opiskelijoille työpaikkoja ja ovat mukana työssäoppimispaikoilla, järjestävät työpaikan työskentely-ympäristöjä ja tukevat työnantajia erilaisen oppijan työllistämässä.

Tavallisesti opiskelijat siirtyvät ammatillisista erityisoppilaitoksista:

- avoimille työmarkkinoille

- avotyöhön
- tuettuun työhön
- työtoimintaan tai
- jatko-opintoihin (erityisesti ammatilliseen perustutkintoon valmentavasta koulutuksesta).

Keskeisin väline työllistymisen tukemiseen on ammatilliseen koulutukseen oleellisesti kuuluva työssäoppiminen tai valmentaviin koulutuksiin kuuluva työelämään valmentautuminen. Työssäoppimiseen liittyvien ammattiosaamisen näyttöjen avulla arvioidaan opiskelijan osaamista ja soveltuvuutta työtehtäviin. Työelämään valmentautuminen antaa opiskelijalle mahdollisuuden tutustua erilaisiin töihin ja työpaikkoihin ja auttaa siten opiskelijaa valitsemaan oman koulutusalan ja tulevaisuuden työskentelyalansa. Työhön ja itsenäiseen koulutukseen valmentavassa koulutuksessa on yleensä opintojen osa, jossa suunnitellaan ja toteutetaan jatkosijoittumista.

Työssäoppiminen ja työelämään valmentautuminen voidaan tarvittaessa järjestää oppilaitoksen sisäisissä oppimisympäristöissä kuten ravintolassa, kahvilassa, kiinteistöhuollossa, toimitilapalveluissa, toimistopalveluissa tai muissa vastaavissa oppilaitoksen luontaisilla työpaikoilla. Opetusta voidaan myös painottaa työpaikan tarpeiden mukaisesti ja osa opinnoista voidaan suorittaa työpaikoilla. Tarvittaessa oppilaitoksesta osallistutaan opiskelijan kuntoutus- ja palvelusuunnitelman tekemiseen kotikunnassa.

Koulutusten vaikuttavuutta seurataan tekemällä seurantakyselyjä muutaman vuoden välein opiskelijoille. Tavoitteena on saada tietoa opiskelijoiden sijoittumisesta ja työllistymisestä oppilaitosten oman toiminnan kehittämiseksi.

7 Koulutukset ja niihin hakeutuminen

Ammatilliset erityisoppilaitokset tarjoavat koulutusta järjestämislupiansa mukaisesti runsaalle 4500 opiskelijalle. Koulutustarjontaan sisältyvät lähes kaikki koulutusjärjestelmän sisältämät perustutkinnot ja valmentavat koulutukset. Ammatillisessa lisä- ja täydennyskoulutuksessa tarjotaan ammatti- ja erikoisammattitutkintoja ja niihin valmistavaa koulutusta. Maksullisena palvelutoimintana tarjotaan omaehtoista ammatillista erityisopetusta sivuavaa koulutusta.

Koulutuksen järjestäjän koulutustarjonta löytyy luovi.fi – sivustolta.

AMEO-verkoston oppilaitokset sijaitsevat eri puolilla Suomea ja tarjoavat koulutusta ensisijassa oman alueensa asiakkaille. Oppilaitoksilla on toisaalta vahvuuksia ja painopistealueita, joiden kehittämiseen ne ovat erityisesti keskittyneet, tällöin koulutustarjonta kohdistetaan koko Suomen alueelle.

Ammatillisten erityisoppilaitosten koulutusten tavoitteet ovat samat kuin yleisesti toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa:

- kohottaa väestön ammatillista osaamista
- kehittää työelämää ja vastata sen osaamistarpeisiin
- edistää työllisyyttä ja yrittäjyyttä ja
- tukea elinikäistä oppimista.

Ammatillisten erityisoppilaitosten **erityisyys** perustuu ennen ammatilliseen koulutukseen hakeutumista tapahtuvaan ohjaukseen ja valmennukseen, koulutuksen aikaiseen oppimisen tukemiseen sekä opintojen aikana tapahtuvaan tukeen ja ohjaukseen, jonka tavoitteena on työelämään ja yhteiskuntaan sijoittuminen.

Ammatillisten erityisoppilaitosten toiminnan tavoitteena on lisäksi huolehtia siitä, että koulutuksellinen tasa-arvo toteutuu myös vajaakuntoisten opiskelijoiden osalta. Oppilaitokset tarjoavat mahdollisimman esteettömät oppimisympäristöt, joissa pystytään luomaan opiskelijalähtöiset ja yksilölliset oppimispolut. Tavoitteena on myös varmistaa, että opiskelijat saavat opintojensa aikana kaiken sen yhteiskunnallisen tuen, jota hyvä oppiminen edellyttää.

Toiminnan tavoitteena on myös kehittää ammatillista erityisopetusta siten, että se vastaa opiskelijoiden tarpeisiin ja tuottaa osaamista, jota työelämässä tarvitaan. Toisaalta oppilaitokset pyrkivät kehittämään työelämää siten, että erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille avautuu työtehtäviä ja työpaikat ovat valmiit työllistämään myös erityisopetuksesta valmistuneita opiskelijoita.

Ammatilliset erityisoppilaitokset ovat mukana valtakunnallisessa yhteishaussa ja hakeminen tapahtuu sähköisesti. Ammatillisiin erityisoppilaitoksiin valitaan opiskelijoiksi henkilöitä, jotka tarvitsevat terveydellisistä tai muista syistä opinnoissaan ja työllistymisessään ohjausta, neuvontaa ja tukea.

Jokaisella koulutuksen järjestäjällä on omat valintakriteerit, mutta yleisiä erityisoppilaitosten valintakriteerejä ovat:

- erityisen tuen tarve
- ei aikaisempaa toisen asteen koulutusta
- etusijalla ovat peruskoulun päättävät nuoret
- opiskelijan tavoitteena on hakea ammatilliseen peruskoulutukseen ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavan koulutuksen aikana.

Opiskelijavalintaa koskevat ohjeet löytyvät Satamasta.

7.1 Työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus

Opetushallituksen määräyksen 6/011/29015 mukaisesti Työhön ja itsenäiseen elämään valmentavan koulutuksen tavoitteena on antaa sairauden ja vamman vuoksi erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille henkilökohtaisten tavoitteiden mukaista opetusta ja ohjausta. Koulutus on tarkoitettu eniten erityistä ja laajaa tukea tarvitseville henkilöille. Koulutus toteutetaan kokonaisuudessaan erityisopetuksena. Koulutus on suunnattu opiskelijoille, joiden tavoitteena on pääsääntöisesti muu jatkosuunnitelma kuin ammatillisen perustutkinnon suorittaminen.

Koulutuksen tavoitteena on, että opiskelija itsenäistyy elämän eri osa-alueilla ja valmentautuu työhön. Tavoitteena on, että hän selviytyy jokapäiväisessä elämässään mahdollisimman itsenäisesti, kehittää omatoimisuuttaan ja toimintakykyään erilaisissa ympäristöissä. Tavoitteena on myös edistää opiskelijan kokonaiskuntoutusta lähiverkoston ja kuntoutuspalvelujen tuottajien kanssa moniammatillisesti ja monialaisesti. Koulutuksen aikana selvitetään itsenäisen elämän edellyttämät ohjaus- ja tukipalvelut sekä tarvittavat apuvälineet. Koulutus tarjoaa poikkeustapauksissa jatko-opintoihin hakeutumisen opiskelijan yksilöllisten valmiuksien mukaisesti.

Koulutukseen voi sisältyä kuntoutusta ja kuntouttavaa toimintatapaa. Pääpaino on kuitenkin pedagogisella, oppimista tukevalla kuntoutuksella. Sillä tarkoitetaan toimenpiteitä, jotka vahvistavat opiskelijoiden hyvinvointia, yksilöllisiä oppimisvalmiuksia ja osallistumismahdollisuuksia. Koulutuksen avulla valmentaudutaan myös elinikäisen oppimisen avaintaitojen saavuttamiseen.

Koulutuksessa olevat opiskelijat ovat keskenään hyvin erilaisia ja tarpeet yksilöllisiä. Siksi koulutuksen tavoitteet ja opetuksen järjestämisen tavat sekä erityisopetuksen menetelmät ovat hyvin monipuolisia ja edellyttävät vahvaa erityisopetuksen tuntemusta ja osaamista. Siksi tämä koulutusmuoto ja opiskelijaryhmä ovat erityisesti erityisoppilaitosten toiminta-aluetta.

Useimmiten opiskelijaksi valittavan osalta on tehty yhteistyötä peruskoulun tai muun aikaisemman tahon kanssa. Niiltä on saatu etukäteen tietoja opiskelijan vahvuuksista, tuen tarpeista sekä osaamistavoitteista. Näiden siirtotietojen hyödyntäminen, alkukartoitusten sekä opiskelijan omat ja hänen kotijoukkojensa odotukset toimivat yksilöllisesti suunnitellun oppimispolun pohjana. Koulutuksen toteuttaminen edellyttää yhteistyötä opiskelijan sidosryhmien kanssa myös esimerkiksi koulukuljetusten, asumisen, apuvälineiden, kuntoutuspalvelujen tai opetusmateriaalien osalta. Yhteiset suunnitelmat konkretisoituvat opiskelijan HOJKSissa, jonka kautta opiskelijan oppimisen tavoitteiden saavuttamista seurataan ja jota tarvittaessa päivitetään.

Työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus on laajuudeltaan enintään 60 osaamispistettä, joka voi ajoittua 1-3 opintovuodelle. Koulutuksen järjestäjä päättää koulutuksen suoritusajasta. Opiskeluaika määritellään yksilöllisten tarpeiden ja tavoitteiden mukaisesti yhteistyössä opiskelijan sidosryhmien, kanssa. Opinnot muodostuvat **koulutuksen osista**. Työhön ja itsenäiseen elämään valmentavassa koulutuksessa on kolme pakollista ja lisäksi valinnaisia osia. Taulukossa 3 on esitetty työhön ja itsenäiseen elämään valmentavan koulutuksen osat ja laajuudet, joiden rajoissa yksilölliset suunnitelmat voidaan laatia. Niistä voidaan opiskelijan tarpeiden mukaan laatia myös pienempiä kokonaisuuksia koulutuksen osan osaamistavoitteiden pohjalta.

Taulukko 3. Työhön ja itsenäiseen elämään valmentavat koulutuksen osat.

Pakolliset koulutuksen osat	Laajuus osaamispisteinä 40– 60 osp
Toimintakyvyn vahvistaminen Toimintakyvyn kartoitus Liikunta, liikkuminen ja motoriset taidot Itsetuntemus ja sosiaaliset taidot Arjen taidot Vapaa-ajan toiminta Yhteiskuntatietous ja kansalaistaidot	15 – 25 osp
Oppimisvalmiuksien vahvistaminen Oppimaan oppiminen Viestintä, vuorovaikutus ja kommunikaatio Tietotekniikka ja tiedonhankintataidot Matematiikan taidot	10 – 15 osp
Työelämään valmentautuminen	15 -20 osp
Valinnaiset koulutuksen osat	0 – 20 osp

Valinnaiset koulutuksen osat ja niiden arviointi tulee sisällyttää opiskelijan henkilökohtaiseen opiskelusuunnitelmaan. Valinnaiset koulutuksen osat tukevat opiskelijan ammatillista kasvua, hyvinvointia tai kuntoutumista, joten ne voivat sisältää työelämään valmentautumista, harrastuksia tai muita opintoja, jotka tukevat koulutuksen tavoitteita ja opiskelijan jatkosuunnitelmia.

Valinnaiset koulutuksen osat voivat olla opiskelijan kiinnostuksen tai tarpeiden mukaan myös ammatilliseen peruskoulutuksen tutkinnon osia, yhteisten tutkinnon osien osa-alueita tai lukio-opintoja. Nämä osat suuntaavat mahdollisiin jatko-opintoihin, jos opiskelijalla on siihen valmiuksia ja hänellä on edellytyksiä saavuttaa niiden ammattitaitovaatimuksia tai osaamistavoitteita.

Opiskelija voi siirtyä kesken koulutuksen muuhun koulutukseen, mikäli koulutuksen aikana huomataan, että opiskelijalla on siihen edellytykset. Näissä tilanteissa tulee hyödyntää joustavien siirtojen mahdollisuutta ja välttää päällekkäistä ja peräkkäistä kouluttautumista. Mahdollisen osaamisen tunnistamisen ja tunnustaminen tehdään opiskelijan vastaanottavan tahon toimesta. Oppimista arvioidaan Opetushallituksen ohjeiden mukaisesti ja koulutuksesta kirjoitetaan todistus kaikissa tapauksissa. Osaaminen arvioidaan suorittu (S) merkinnällä ja lisäksi annetaan sanallinen ja tarvittaessa myös kuvallinen kuvaus opiskelijan osaamisesta.

Koulutuksen järjestäjä laatii Opetushallituksen määräysten mukaisesti **koulutuksen opetussuunnitelman**, jossa kuvaa toteuttamaansa työhön ja itsenäiseen elämään valmentavaa koulutusta.

Työhön ja itsenäiseen elämään valmentavan koulutuksen opetussuunnitelma, tarjonta ja linjaukset löytyvät luovi.fi – sivustolta.

7.2 Ammatilliseen peruskoulutukseen valmentava koulutus

Opetushallituksen määräyksen 5/011/2015 mukaisesti Ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavan koulutuksen tavoitteena on antaa opiskelijalle valmiuksia ammatilliseen peruskoulutukseen hakeutumiseksi sekä vahvistaa opiskelijan valmiuksia suorittaa ammatillinen perustutkinto. Koulutus on siten perusopetuksen ja ammatillisen peruskoulutuksen nivelvaiheeseen sijoittuva kokonaisuus, jossa huomioidaan opiskelijoiden erityistarpeet. Näitä ovat esimerkiksi erityistä tukea tarvitsevat tai koulutuksen ulkopuolelle jääneet nuoret, maahanmuuttajat, omaa koulutusalaan etsivät tai esimerkiksi oppisopimuskoulutukseen tähtäävät nuoret.

Koulutus on ensisijassa tarkoitettu vailla toisen asteen tutkintoa oleville perusopetuksen päättäneille nuorille. Koulutukseen voivat kuitenkin osallistua myös aikuiset, jotka tarvitsevat valmiuksia ammatilliseen peruskoulutukseen siirtymiseksi. Aikuiskohderyhmiä voivat olla esimerkiksi maahanmuuttajat sekä alan vaihtajat tai uudelleen koulutettavat henkilöt, joiden opiskelunvalmiuksissa on puutteita.

Koulutus on joustavaa, se mahdollistaa yksilölliset opintopolut ja siirtymisen tutkintotavoitteeseen tai muuhun koulutukseen kesken valmentavan vuoden. Opiskelijalla on mahdollisuus valmentautua oppisopimuskoulutukseen yksilöllisten valintojen avulla. Koulutus on opiskelijälähtöistä ja perustuu alkukartoitusten jälkeen aina opiskelijan henkilökohtaisiin tarpeisiin ja kiinnostuksen kohteisiin. Koulutus on opiskelijalle kasvun, suunnittelun ja vaihtoehtojen punnitsemisen aikaa. Koulutuksen aikana valmentaudutaan elinikäisen oppimisen avaintaitojen saavuttamiseen, jotka sisältyvät ammatillisten perustutkintojen ammattitaitovaatimuksiin.

Ammatilliseen peruskoulutukseen valmentava koulutus suuntautuu ammatilliseen koulutukseen ja sillä on tiivis yhteys työelämään. Koulutusta järjestettäessä toimitaan yhteistyössä muiden nivelvaiheen sidosryhmien, kuten työpajatoimijoiden, sosiaali-, terveys- ja nuorisotyön viranomaisten sekä myös perusopetuksen järjestäjien kanssa.

Erytistä tukea tarvitseville voidaan koulutukseen tarvittaessa liittää yhteistyössä kuntoutuspalvelujen tuottajien kanssa järjestettävään toimintaa, joka edistää opiskelijan kokonaiskuntoutusta. Pääpaino on pedagogisella kuntoutuksella. Sillä tarkoitetaan toimenpiteitä, jotka vahvistavat opiskelijoiden hyvinvointia, yksilöllisiä oppimisvalmiuksia ja osallistumismahdollisuuksia.

Koulutuksen laajuus on 60 osaamispistettä ja suoritus aika on enintään yksi vuosi. Opiskeluajan pidentäminen edellyttää terveydellisiä tai muita erityisiä syitä. Arvioinnissa noudatetaan Opetushallituksen arviointiohjeita. Opinnot merkitään suoritetuiksi (S), kun opiskelija on saavuttanut yksilöllisesti asetetut oppimistavoitteet. Arviointia voidaan tarvittaessa täydentää sanallisella arvioinnilla. Mikäli opiskelija suorittaa ammatilliseen perustutkintoon, lukiokoulutukseen tai muuhun koulutukseen liittyviä osia, arvioidaan ne kyseiden koulutusmuodon arviointiperiaatteiden mukaisesti. Koulutus muodostuu pakollisista, valinnaisista ja vapaasti valittavista koulutuksen osista. Seuraavassa taulukossa 4 ovat ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavan koulutuksen osat ja opintojen laajuudet.

Taulukko 4. Ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavan koulutuksen osat

Pakolliset koulutuksen osat	10 osp
Ammatilliseen koulutukseen orientoituminen ja työelämän perusvalmiudet Opiskelijan itsetuntemus Koulutuksen ja ammattien tuntemus Oppiskelun (yleis)valmiudet Työelämään, ammatteihin ja oppisopimuskoulutukseen perehtyminen Henkilökohtainen opiskelusuunnitelma ja jatkosuunnitelmat	10 osp
Valinnaiset koulutuksen osat	50 osp
Opiskeluvalmiuksien vahvistaminen Viestintä- ja vuorovaikutusosaaminen Matemaattis-luonnontieteellinen osaaminen Yhteiskunnassa tarvittava osaaminen	10 - 30 osp
Työssäoppimiseen ja oppisopimuskoulutukseen valmentautuminen	10 - 20 osp
Arjen taitojen ja hyvinvoinnin vahvistaminen	10 - 20 osp
Ammatillisen perustutkinnon tutkinnon osat tai osa-alueet	0 – 10 osp
Vapaasti valittavat koulutuksen osat	0 - 5 osp

Opiskelija suorittaa yksilöllisiä **koulutuksen osia** ja toteuttaa henkilökohtaisia opintoja omien tarpeidensa, kiinnostuksensa ja valmiuksensa mukaan koulutuksen järjestäjän tarjonnasta ja /tai muusta (alueellisesta) tarjonnasta. Tavoitteena on, että opiskelija niiden avulla saa vahvistusta urasuunnitteluunsa ja saa lisävalmiuksia tuleviin ammatillisiin opintoihin.

Vapaasti valittavat koulutuksen osat voivat olla muun muassa paikallisesti tarjottavia koulutuksen osia tai opiskelijan yksilöllisen tarpeen mukaisia opintoja. Osia voivat olla esimerkiksi työkykypassin, hygieniapassin ym. osaamisen sisältämät opinnot.

Ammatillisissa erityisoppilaitoksissa peruskoulutukseen valmentavan koulutuksen opiskelijat ovat erityistä tukea tarvitsevia opiskelijoita ja opetus edellyttää vahvaa erityisopetuksen tuntemusta. Useimmiten opiskelijaksi valittavan osalta on tehty yhteistyötä peruskoulun tai muun aikaisemman tahon kanssa, mistä on saatu etukäteen tietoja opiskelijan vahvuuksista, tuen tarpeista sekä opiskelun tavoitteista. Nämä siirtotiedot, oppilaitoksessa tehtävät alkukartoitukset sekä opiskelijan omat odotukset toimivat yksilöllisten tavoitteiden lähtökohtina.

Koulutuksen järjestäjä laatii ja hyväksyy **koulutuksen perusteiden mukaisen opetussuunnitelman**, jossa kuvaa toteuttamaansa ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavaa koulutusta.

Ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavan koulutuksen opetussuunnitelma, tarjonta ja linjaukset löytyvät luovi.fi - sivustolta.

7.3 Ammatillinen perustutkintokoulutus

Ammatillinen peruskoulutus on koulutuksen järjestäjän tutkinnon perusteiden mukaan suoritettavaa koulutusta, joka johtaa ammatilliseen perustutkintoon. Ammatillinen perustutkinto voidaan suorittaa ammatillisena peruskoulutuksena tai ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa tarkoitettuna näyttötutkinna. Ammatillisen perustutkinnon suorittaneella on laaja-alaiset ammatilliset perusvalmiudet alan eri tehtäviin sekä erikoistuneempi osaaminen ja työelämän edellyttämä ammattitaito vähintään yhdellä osa-alueella.

Tutkintoon tähtäävän ammatillisen peruskoulutuksen tulee

- antaa ammatillisen perustutkinnon edellyttämä osaaminen ja ammattitaito
- antaa opiskelijalle valmiuksia yrittäjyyteen
- tukea opiskelijoiden kehitystä hyväksi ja tasapainoisiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi
- antaa opiskelijoille jatko-opintovalmiuksien, ammatillisen kehittymisen, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja.

Ammatillista perustutkintokoulutusta voidaan antaa erityisopetuksena lähes kaikissa peruskoulutukseen liittyvissä perustutkinnoissa. Poikkeuksen muodostavat ns. SORA-tutkinnot (ratkaisuja opiskeluun soveltumattomuuteen), jotka on määritelty Valtioneuvoston asetuksissa 811/1998 ja 812/1998 (Liite 1). Rajoitukset liittyvät ns. SORA -lainsäädäntöön ja – määräyksiin, joissa käsitellään opiskelijaksi ottamisen perusteita, esteettömyyttä ja opiskelijaksi ottamisen edellytyksiä, opiskelijaksi ottamiseen liittyvää tiedonsaantia, opiskeluoikeuden peruuttamista ja palauttamista sekä niihin liittyvää tiedonsaantia ja menettelytapoja, huumausainetestausta, kurinpitoa ja siihen liittyviä menettelytapoja, arkaluonteisten tietojen käsittelyä, julkisuutta ja tietojensaantioikeutta sekä muutoksenhakua koskevia säännöksiä.

Sora-säädösten ja määräysten tavoitteena on parantaa koulutuksen ja sen jälkeisen työelämän turvallisuutta ja lisätä koulutuksen ja tutkinnon järjestäjien mahdollisuutta puuttua opiskelijan soveltumattomuuteen ja häntä koskeviin turvallisuuskysymyksiin. Opiskelijalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön ja koulutuksen järjestäjällä on velvollisuus laatia turvallisuutta parantavia määräyksiä ja valvoa niiden noudattamista. Säädökset koskevat myös aikuiskoulutusta.

Tavoitteena on varmistaa opiskelijoiden oikeusturva opiskeluun liittyvissä ongelmatilanteissa sekä selkeyttää ja kehittää sääntelyä siten, että menettelyt perustuvat lainsäädäntöön. Koulutuksen järjestäjillä on yhteiset ja ennalta sovitut pelisäännöt, joiden mukaan opiskelijoita pystytään kohtelemaan mahdollisimman yhdenvertaisesti. Lisäksi säännöksissä on otettu huomioon se, ettei opiskelija jää mahdollisen opiskeluoikeuden peruuttamisen vuoksi ilman tulevaisuutta koskevia koulutusvaihtoehtoja, vaan koulutuksen järjestäjällä on velvollisuus ohjata ja tukea opiskelijaa. Opiskeluun soveltumattomuutta koskevista päätöksistä on myös valitusmahdollisuus.

Ammatillisen erityisopetuksen näkökulmasta on tärkeää ottaa huomioon, että opiskelijaksi hakeutuvan terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyvä seikka ei yleensä saa estää opiskelijaksi ottamista. Lisäksi erityisopetuksessa voidaan tehdä yksilöllisiä, harkintaan perustuvia ratkaisuja opiskelijaksi ottamisesta opiskelijan henkilöön liittyvien syiden perusteella.

Ammatillisen perustutkintojen ja niiden osien mitoituksen peruste on osaamispiste. Ammatillisen perustutkinnon laajuus on 180 osaamispistettä. Vuoden aikana saavutettu osaaminen vastaa keskimäärin 60 osaa-

mispistettä, joten tutkinnon voi suorittaa kolmessa vuodessa. Tutkinnon voi suorittaa enintään yhtä vuotta tutkinnon laajuudeksi määriteltyä pidemmässä ajassa, jollei koulutuksen järjestäjä myönnä perustellusta syystä suoritukseen pidennystä.

Tutkinnon osaamispisteet määräytyvät sen mukaan, mikä on niihin sisältyvän osaamisen kattavuus, vaikeusaste ja merkittävyys suhteessa koko tutkinnon ammattitaitovaatimuksiin ja osaamistavoitteisiin. Ammatillisena peruskoulutuksena suoritettava ammatillinen perustutkinto sisältää (L 630/1998 12 b §)

- ammatillisia tutkinnon osia (135 osaamispistettä, joista 15 osaamispistettä voi olla vapaasti valittavia tutkinnon osia)
- yhteisiä tutkinnon osia (35 osaamispistettä)
- vapaasti valittavia tutkinnon osia (10 osaamispistettä).

Ammatilliseen tutkintoon tai siihen sisältyvään osaamisalaan sisältyy vähintään yksi pakollinen ammatillinen tutkinnon osa ja vähintään yksi valinnainen ammatillinen tutkinnon osa.

Kaikille yhteiset tutkinnon osat (taulukko 5) ovat ammattitaidon saavuttamiseksi tarpeellisia ja ammattitaitoa täydentäviä.

Taulukko 5. Perustutkinnoille yhteiset tutkinnon osat

Yhteiset tutkinnon osat (35 osp) ovat:
1. Viestintä- ja vuorovaikutusosaaminen (11 osp, kaikki osa-alueet pakollisia)
– äidinkieli
– toinen kotimainen kieli
– vieraat kielet
2. Matemaattis-luonnontieteellinen osaaminen (9 osp, kaikki osa-alueet pakollisia)
– matematiikka
– fysiikka ja kemia
– tieto- ja viestintätekniikka sekä sen hyödyntäminen
3. Yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittava osaaminen (8 osp, kaikki osa-alueet pakollisia)
– yhteiskuntataidot
– työelämätaidot
– yrittäjyys ja yritystoiminta
– työkyvyn ylläpitäminen, liikunta ja terveystieto (ei pakollinen oppisopimuskoulutuksessa)
4. Sosiaalinen ja kulttuurinen osaaminen (7 osp, osaaminen voi olla yhdeltä tai useammalta osa-alueelta)
– kulttuurien tuntemus
– taide ja kulttuuri
– etiikka
– psykologia
– ympäristöosaaminen
– jokin 2-4 tarkoitettuista
Vapaasti valittavat tutkinnon osat (10 osp)

Yhteisten tutkinnon osien tavoitteena on varmistaa se, että ammatillisen perustutkinnon suorittaneilla on alasta ja tutkinnosta riippumatta kaikilla toimialoilla tarvittavaa yhteistä osaamista ja yhtäläiset valmiudet

elinikäiseen oppimiseen. Näitä valmiuksia tarvitaan erityisesti jatko-opinnoissa tai vaihdettaessa ammattia työuran aikana. Yhteiset tutkinnon osat suositellaan integroitaviksi ammatillisiin tutkinnon osiin koulutusta toteuttaessaan.

Yhteisten tutkinnon osien vapaasti valittavien osien tulee tukea tutkinnon ammattitaitovaatimuksia ja osaamistavoitteita. Ne voivat olla

- ammattitaitoa syventäviä tai laajentavia ammatillisia tutkinnon osia
- paikallisesti tarjottavia tutkinnon osia
- yhteisiä tutkinnon osia tai lukio-opintoja
- jatko-opintovalmiuksia tai ammatillista kehittymistä tukevia opintoja
- työkokemuksen kautta hankittuun osaamiseen perustuva tutkinnon osia.

Jos yhteisten opintojen osaamistavoitteita on mukautettu jonkin osa-alueen osalta joko erityisopetuksen perusteella tai ammatillista koulutusta koskevan lain 630/1998 21 §:ssä tarkoitettujen erityisten opiskelujärjestelyjen perusteella, tulee tutkinnon osaan sisällyttää osaamistavoitteita vastaavasti sen laajuutta vastaavasti muilta tutkinnon osaan kuuluvilta osa-alueilta. Käytännössä tätä sovelletaan silloin, kun opiskelija vapautetaan jonkin osa-alueen opiskelusta. Toisaalta lain kohta antaa erityisopetuksessa mahdollisuuden luoda yksilöllisiä opinto-polkuja opiskelijan edellytysten mukaisesti ja mahdollisuuden vahvistaa opiskelijan osaamista hänen vahvuuksiensa ja tulevaisuuden tarpeidensa mukaisesti.

Tutkintokohtaiset ja yhteisten tutkinnonosien opetussuunnitelmat löytyvät luovi.fi-sivustolta.

7.4 Ammatillinen lisä- ja täydennyskoulutus

Ammatillisten erityisoppilaitosten lisä- ja täydennyskoulutuksessa on mahdollista suorittaa ammatillisia perustutkintoja, ammattitutkintoja sekä erikoisammattitutkintoja näyttötutkintoina. Aikuiskoulutuksen yhteydessä oppilaitokset toteuttavat myös työelämän kehittämis- ja palvelutoimintaan liittyvää toimintaa. Lisäksi järjestetään tutkintoon johtamatonta koulutusta erityistä tukea tarvitseville aikuisille sekä tukea tarvitsevien aikuisten kohderyhmän kanssa työskenteleville toimijoille. Työpaikkaohjaajakoulusta järjestetään lisäksi oppilaitosverkoston yhteistyönä. Koulutusta voidaan tarjota omaehtoisena koulutuksena, henkilöstökoulutuksena tai työvoimakoulutuksena. Osa koulutuksista tarjotaan yhteisen asiantuntijaverkoston ja asiantuntijapankin kautta.

Ammatillisten erityisoppilaitosten lisä- ja täydennyskoulutuksen tavoitteet ovat lainsäädännön mukaisesti:

- ylläpitää ja kohottaa väestön ammatillista osaamista
- antaa valmiuksia yrittäjyyteen
- kehittää työelämää ja vastata sen osaamistarpeisiin
- edistää työllisyyttä ja elinikäistä oppimista
- antaa mahdollisuus ammattitaidon osoittamiseen sen hankkimistavasta riippumatta
- edistää tutkintojen ja niiden osien suorittamista.

Ammatillisen koulutuksen tutkinnonuudistuksen yhteydessä (TUTKE) tutkintorakennetta on selkiytetty ja tutkinnot ja koulutukset on määritelty toisistaan selkeästi erottuviksi. Perustutkinnon perusteita käytetään sekä ammatillisessa peruskoulutuksessa että aikuiskoulutuksessa ja siinä osoitetaan alan ammattitaidon

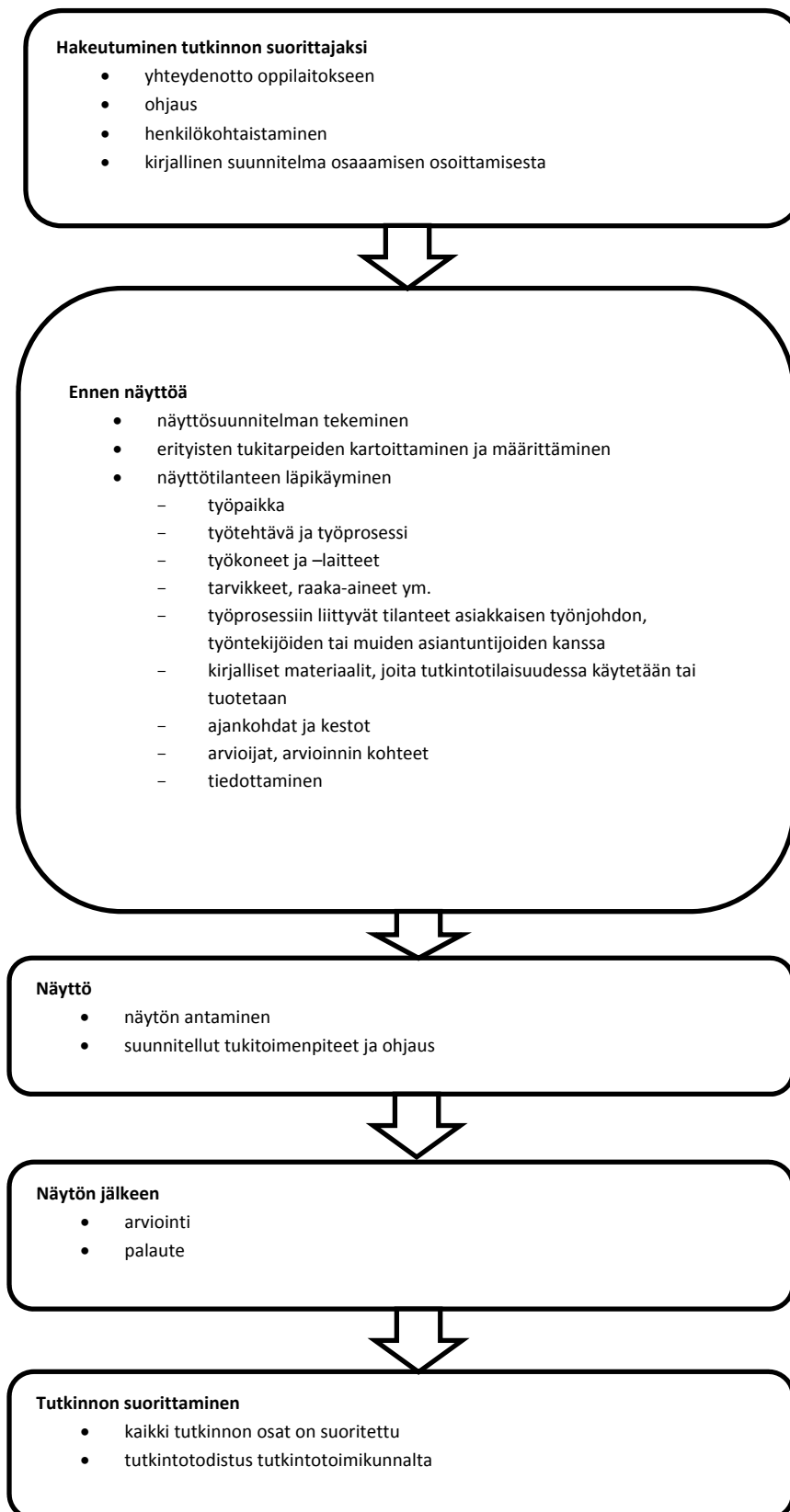
saavuttamisen edellyttävät tiedot ja taidot. Näyttötutkintona suoritettavaa perustutkintoa koskevat aikuis-koulutusta koskevat säädökset.

Ammattitutkinnot tuottavat työelämän tarpeiden mukaisesti kohdennetun ammattiosaamisen, joka on perustutkintoa syvempää tai kohdistuu rajatumpiin työtehtäviin. Ammattitutkinnoissa osoitetaan alan ammattityöntekijältä edellytetty ammattitaito. **Erikoisammattitutkinnot** tuottavat työelämän tarpeiden mukaisesti kohdennettua ammattiosaamista, joka on syvällistä ammatinhallintaa tai monialaista osaamista. Erikoisammattitutkinnoissa osoitetaan alan vaativimpien työtehtävien hallinta. (L 631/1998, 12 a §). Näyttötutkintojen toteuttamisten edellytyksenä on, että koulutuksen järjestäjä linjaa strategisessa suunnittelussa ja opetussuunnitelmissa näyttötutkintojen järjestämisen periaatteet ja tekee sopimuksen tutkintotoimikunnan kanssa näyttötutkinnon järjestämisestä. Koulutuksen järjestäjällä on näyttötutkintojen järjestämissuunnitelma, jossa selvitetään näyttötutkintoon hakeutumisen ja näyttötutkinnon suorittamisen henkilökohtaistaminen, näyttötutkintotilaisuuksien järjestäminen ja tutkintosuoritusten arviointi.

Tutkinnon suorittajalle koulutuksen järjestäjä laatia henkilökohtaistamista koskevan kirjallisen asiakirjan siitä miten, missä ja milloin tutkinnon suorittaja osoittaa tutkinnon perusteissa edellytetyn osaamisen. Mikäli tutkinnon suorittajalla on oppimisessa ongelmia kuten luku- ja kirjoitusvaikeuksia tai muita erityisen tuen tarpeita otetaan ne huomioon henkilökohtaistamisvaiheessa ja sovitaan erityisjärjestelyistä, apuvälineiden saatavuudesta sekä työpaikan esteettömyydestä. Tarvittaessa näyttötutkintoon valmistavan koulutuksen osana voidaan opiskelijalle tarjota opiskeluvalmiuksia parantavia opintoja. Opiskeluvalmiuksia parantavat opinnot voivat päätoimisina kestää enintään kuuden kuukauden ajan. Koulutuksen järjestäjä päättää opiskeluvalmiuksia parantavien opintojen järjestämisestä ja sisällöstä. Tutkintosuoritusta ei henkilökohtaisteta, arvioinnin kohteet ja kriteerit ovat kaikille tutkinnon suorittajille samat. Suunnitelmaa päivitetään tarvittaessa.

Tutkinto suoritetaan tutkinnon osittain tutkinnon perusteiden mukaisesti. Aikaisempi osaaminen voidaan tunnistaa ja tunnustaa ja kyseinen tutkinnon osa voidaan hyväksyä suoritetuksi. Osaamisen tunnustamisesta päättää tutkintotoimikunta. Koulutuksen järjestäjän tulee tehdä siitä hakemus tutkintotoimikunnalle hakeutumisvaiheessa ennen tutkintotilaisuuksien aloittamista.

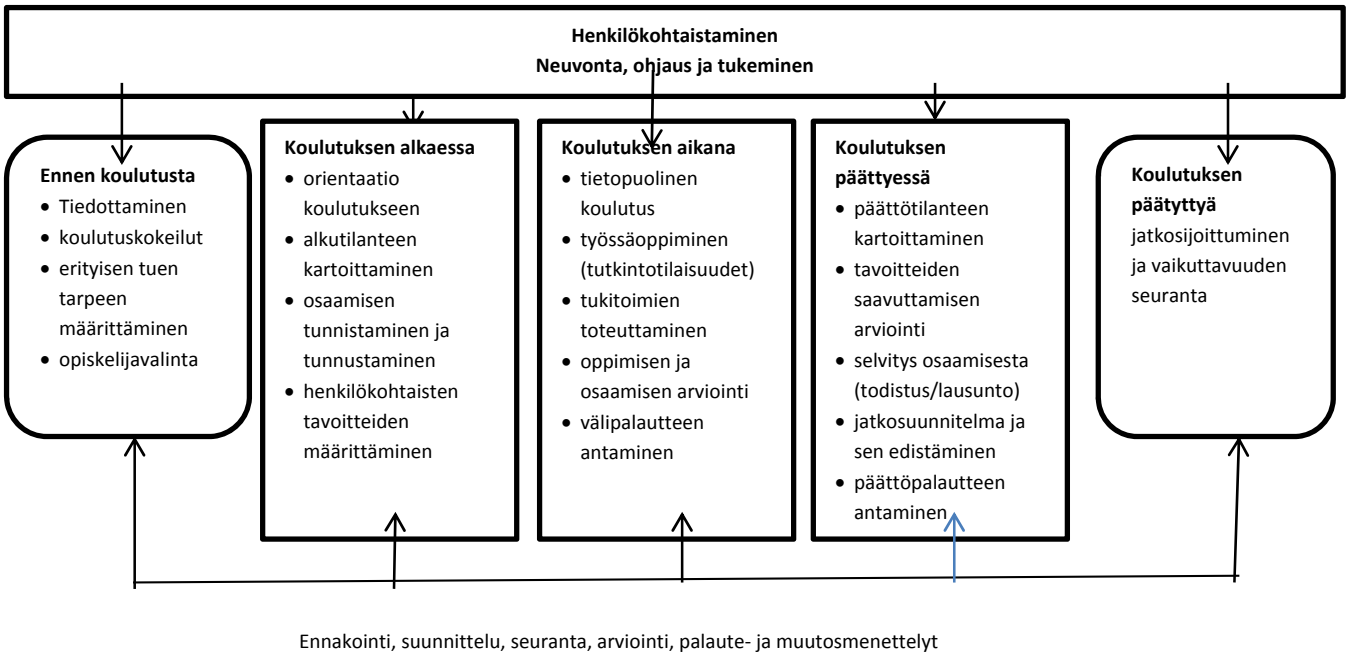
Seuraavan sivun kuviossa 3 on kuvattu näyttöprosessin kulku.

Kuvio 3. Näyttöprosessin kulku

Kuviossa 4 on esitetty ammatillisen lisä- ja täydennyskoulutuksen henkilökohtaistamisen periaatteet, jotka jonkin verran vaihtelevat koulutusmuotojen ja koulutuksen rahoittajien mukaisesti.

Kuvio 4. Henkilökohtaistaminen ammatillisessa lisä- ja täydennyskoulutuksessa

Ammattiosaamisen näyttötilanne saattaa olla erityistä tukea tarvitsevalle opiskelijalle vaativa ja jännittävä tilanne. Siksi näyttöön valmistautuminen ja näyttötilanteen huolellinen valmistelu ovat erityisen tärkeitä. Näyttötilanteessa osaamisen näyttämistä voidaan edistää näyttötilanteen materiaalien ja kommunikoinnin selkokielisyydellä tai muokkaamalla näyttöympäristö siten, että se on opiskelijan erityisille tarpeille soveltuva.

Lisää ammatillisesta lisä- ja täydennyskoulutuksesta löytyy luovi.fi – sivustolta ja henkilöstölle Satamasta.

8 Opiskelijan arviointi

Opiskelijan arviointia ohjaa laki ammatillisesta koulutuksesta (L630/1998 25 §). Sen mukaan arvioinnin tehtävänä on varmistaa opiskelun tavoitteiden saavuttaminen ja antaa tietoa opiskelijan osaamisesta. Erityisesti sen tulee ohjata ja kannustaa opiskelua ja kehittää opiskelijan itsearviointitaitoja. Opiskelijan arviointi koostuu **oppimisen arvioinnista, osaamisen arvioinnista ja arvioinnin antamisesta**.

Arvioinnin periaatteet selvitetään opiskelijoille opintojen alkuvaiheessa ja niihin palataan opintojen aikana. Erityisopetuksessa on tärkeää, että opiskelijalle kuvataan konkreettisesti mitä edellytetään osattavaksi, kun osaamista arvioidaan ja arvosanat annetaan. Erityisopetuksessa on myös syytä keskittyä oppimisen kannalta ydinkohtiin ja kuvata selkeästi, miten osaaminen näkyy opiskelijan toimintana. Selkeä käsitys osaamistavoitteista, opiskelujärjestelyistä ja arvioinnista helpottavat opiskelijan, mutta myös opettajien tavoitteellista toimintaa, herättävät luottamusta ja poistavat epäoikeudenmukaisen kohtelun pelkoa. Erityisopetuk-

sessä on oleellista, että tiedottaminen tehdään opiskelijan edellytyksiä vastaavalla tavalla ja ymmärtäminen varmistetaan.

8.1 Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen

Opiskelijalla on oikeus saada tutkinnon tai koulutuksen perusteiden ammattitaitovaatimuksia tai osaamistavoitteita vastaava aikaisemmin hankittu osaaminen tunnistetuksi ja tunnustetuksi. Osaamisen tunnustamisella voidaan saada suoritetuksi tutkinnon tai koulutuksen osia kokonaan tai osittain. Tunnustettavaa ja tunnistettavaa osaamista löytyy muualla tehdyistä opinnoista, työkokemuksesta, harrastuksista, osallistumisesta järjestötoimintaan tai erilaisten pätevyyskoulutusten suorittamisesta. Tunnustaminen tehdään aina tapauskohtaisesti ja siihen voi liittyä osaamisen näyttämisen tarkoituksenmukaisella tavalla.

Osaamisen tunnistaminen on pohjana opiskelijan henkilökohtaisten tavoitteiden laatimisessa sekä tarvittavan ohjauksen ja tuen määrittämisessä. Osaamisen tunnistamiseksi käydään arviointikeskustelu, johon osallistuvat opettaja (ryhmänvastaava), opettajat tai opinto-ohjaaja. Arviointimenetelminä käytetään tavoitteisiin soveltuvia arviointitapoja, kuten todistukset, haastattelu ja havainnointi, ammattiosaamisen näyttö, harrastuspassi tai oman osaamisen kuvaaminen. Opiskelija päättää mistä hän hakee osaamisen tunnistamista ja miten hän hyödyntää opinnoista vapautuvan ajan oman oppimisensa syventämiseksi tai laajentamiseksi.

Lukio-opintojen, ammatillisten perustutkintojen tai korkeakouluopintojen tunnustamisesta on tarkat ohjeet koulutuksen järjestäjän opiskelijan arviointia koskevassa asiakirjassa. Samoin ohjeet löytyvät myös niiden opiskelijoiden osalta, jotka ovat suorittaneet opinnot ennen 1.5.2010 vanhan lainsäädännön ja erilaisen arviointiasteikon käytön aikana. Uudet osaamispisteet otetaan käyttöön kaikilla opiskelijoilla, myös ennen lain voimaantuloa opintonsa aloittaneilla.

Koulutuksen järjestäjän ohjeet opintojen tunnistamisesta ja tunnustamisesta ja arviointiohjeista löytyvät luovi.fi – sivustolta ja henkilöstölle Satamasta.

8.2 Oppimisen arviointi

Oppimisen arvioinnin tehtävänä on motivoida, ohjata, ja kannustaa opiskelijaa opintojen aikana. Oppimisen arviointi on oleellinen osa opiskelijan oppimisprosessia ja se jatkuu koko opiskelun ajan. Oppimisen arvioinnin tavoitteena on, että opiskelija tietää, mitä hän osaa ja mitä vielä pitää oppia, jotta päästään niihin opiskelutavoitteisiin, jotka opiskelijalla on. Palautteella tuetaan ja ohjataan opiskelijaa mahdollisimman hyvin suorituksiin tuomalla esiin opiskelijan vahvuudet.

Korpisen mukaan (Korpinen 1994 ks. Opetushallitus) arviointia tapahtuu kaikissa vuorovaikutustilanteissa. Osa siitä on tietoista palautetta opiskelijalle hänen opiskelustaan ja edistymisestään ja osa on tiedostamattomia viestejä opettajilta ja opiskelijatovereilta. Tässä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa opiskelija arvioi omaa toimintaansa ja muodostaa itsestään kuvan oppijana, toverina ja ihmisenä. Toisen asteen koulutuksessa minäkuva on jo jossakin määrin muotoutunut. Toisaalta nuori on myös kehitysvaiheessa, jossa suunnanmuutoksia haetaan ja ne ovat mahdollisia. Hyvin toteutetulla oppimisen arvioinnilla voidaan vaikuttaa positiivisesti opiskelijan minäkuvaan ja sitä kautta opiskelumotivaatioon.

Arvioinnin tehtävä on arvioida opiskelijan tietoihin ja taitoihin liittyvää oppimista, mutta sen tehtävänä on myös kokonaisvaltainen oppimisen edistäminen eli yksilön minäkäsityksen – itsearvostuksen, itsetuntemuksen ja itseluottamuksen tukeminen. Tällöin tulee myös jokaisen opettajan pohtia, miten hänen käyttämänsä arviointikäytännöt tukevat näitä minäkäsityksen kehittymisen osa-alueita. Kielteisen palautteen tulee olla rakentavaa, mahdollisimman yksityiskohtaista ja oppilaan oppimista tukevaa. Sen tulee kohdistua vain suoritukseen, ei oppilaan persoonallisuuteen. (Korpinen emt.)

Eryistä tukea tarvitsevien ohjauksessa on tärkeää huolehtia siitä, että oppimisympäristö on turvallinen ja opiskelija voi ilmaista ajatuksiaan ja tunteitaan pelkäämättä, että tulee nolatuksi. Tärkeää on, että opiskelijasta välitetään, häntä tukevat ja kannustavat opettajat ja myös muut opiskelijat. Turvallisessa ympäristössä oppimista voidaan toteuttaa myös vertaisarviointina tai ryhmäarviointina.

Perustutkintojen osalta osaamistavoitteet on määritelty perustutkinnon tai valmentavien koulutusten perusteissa ja henkilökohtaisten tavoitteiden osalta opiskelijan HOJKSissa. Oppimisen arvioinnin perusteella tehdään mahdolliset muutokset opetukseen ja oppimisen tukemiseen. Oppimisen arvioinnin kautta saadaan myös tietoa siitä, onko ammattitaitovaatimuksia tai osaamistavoitteita mukautettava. Mukauttamismahdollisuudesta keskustellaan opiskelijan ja alle 18-vuotiaan tai muuten vajaavaltaisen osalta myös huoltajan kanssa. Opiskelijalle on myös kerrottava, että mukauttaminen saattaa vaikuttaa jatko-opintoihin tai työllistymiseen.

Oppimisen arviointi on pääosin suullista, keskustelujen kautta tapahtuvaa tai kirjallista, siinä ei välttämättä käytetä numeroarviointia eikä se vaikuta varsinaiseen arvosanaan. Tärkeää on, että opiskelija saa oppimisestaan palautetta sekä oppilaitoksessa opiskelun aikana että työssäoppimisessa.

Kaikessa erityisopetuksessa, mutta erityisesti työhön ja itsenäiseen elämään valmentavassa koulutuksessa oppimisen arviointi perustuu opiskelijalle asetettuihin **yksilöllisiin tavoitteisiin**. Niiden suunnittelussa hyödynnetään opiskelijan vahvuuksia, aikaisemmin hankittua osaamista, tuen tarpeita, kehittämisaalueita sekä opiskelijan omia tavoitteita. Oppimisen arvioinnissa voidaan hyödyntää testejä, joilla saadaan selville lähtötaso ja jonka kautta pystytään edelleen arvioimaan oppimista. Testit liittyvät usein matematiikkaan, lukemiseen ja kirjoittamiseen tai opiskelijan toimintakykyyn.

8.3 Mukauttaminen

Mikäli opiskelija ei kykene saavuttamaan tutkinnon perusteissa asetettuja (T1) tavoitteita, voidaan hänen opintojaan helpottaa **mukauttamalla ammattitaitovaatimuksia ja osaamistavoitteita sekä osaamisen arviointia siinä määrin kuin se on opiskelijan henkilökohtaiset tavoitteet ja valmiudet huomioon ottaen välttämätöntä** (L 630/1998 19a§). Mukauttaminen edellyttää aina HOJKSin tekemistä, erityisopetuksen antamista ja mukauttamispäätöksen tekemistä. Ensisijaisesti kuitenkin pyritään T1-tavoitteisiin eri tukitoimin ja menetelmin.

Mukauttamistarpeita ja oppimisen edistämisen keinoja arvioidaan oppimisen arvioinnin yhteydessä. Mukautetut tavoitteet laaditaan siten, että opiskelija mahdollisimman suurella määrällä saavuttaa saman pätevyyden kuin muussa ammatillisessa koulutuksessa. Tukitoimenpiteet eivät vaikuta oppimisen arviointiin, arvioinnin perustana on opiskelijan osaaminen. Mikäli opiskelija edistyy opinnoissaan ja saavuttaa tutkinnolle asetetut tavoitteet, siirrytään takaisin tutkintotavoitteeseen opiskeluun. Mukauttaminen suunnit-

tellaan aina yhdessä opiskelijan ja opiskeltavaa tutkinnon osaa opettavan opettajan, tarvittaessa huoltajan, ryhmävastaavan ja opiskeluhuollon edustajan kanssa.

Kunkin perustutkinnon tai koulutuksen perusteissa kuvataan miten ja millä tavalla mukauttaminen tapahtuu, mitkä ovat ne osaamistavoitteet tai osaamisen saavuttamiseksi tarvittavat erityiset toimenpiteet, jotka ovat perustutkinnon suorittamisen kannalta välttämättömiä sekä kuvataan osaamisen arviointi erityisopetuksen näkökulmasta.

Mukauttamiseen liitetään aina tukitoimenpiteitä, joiden avulla opiskelijan on mahdollista saavuttaa tutkinnon tavoitteet. Näitä oppimisen tukitoimenpiteitä ovat esimerkiksi:

- opiskelijan oman oppimistyylin hyödyntäminen (visuaalinen, auditiivinen, kinesteettinen)
- oppimisympäristöjen muokkaaminen opiskelijan oppimista tukeviksi
- rutiinien harjoittelu
- ajan antaminen
- vahvuuksiin keskittyminen
- opetusjärjestelyt (pienryhmä, samanaikaisopetus, tukiovetus, erityisopetus)
- ohjaajien ja muiden tukihenkilöiden hyödyntäminen
- työssä ja työpaikoilla oppiminen
- monipuolisten arviointimenetelmien käyttö
- arviointikeskustelut ja itsearviointi.

Mukauttaminen voi olla laadullista, määrällistä tai molempia. Laadullinen mukauttaminen tarkoittaa esimerkiksi sitä, että opiskelijan työskentelyä tuetaan enemmän eikä ainakaan alkuvaiheessa edellytetä kovin itsenäistä työskentelyä. Laadullista mukauttamista on myös työskentely-ympäristöjen tarkka suunnittelu ja sopeuttaminen opiskelijan edellytysten mukaisiksi. Myös tuttu oppimisympäristö, tutut ohjaajat ja hyvin harjoitellut työtehtävät edesauttavat opiskelijan oppimista. Määrällinen mukauttaminen tarkoittaa, että tutkinnon osan tavoitteita tai ammattitaitovaatimuksia vähennetään tai poistetaan, jolloin ammatissa vaadittavan osaamisen sisällöllinen hallinta kapenee. Oleellista on keskittyä tutkinnon keskeisiin sisältöihin ja opiskelijan työllistymisen kannalta keskeisimpien työtehtävien oppimiseen. Näiden työtehtävien osalta tulee kuitenkin huomioida riittävä työturvallisuuden hallinta.

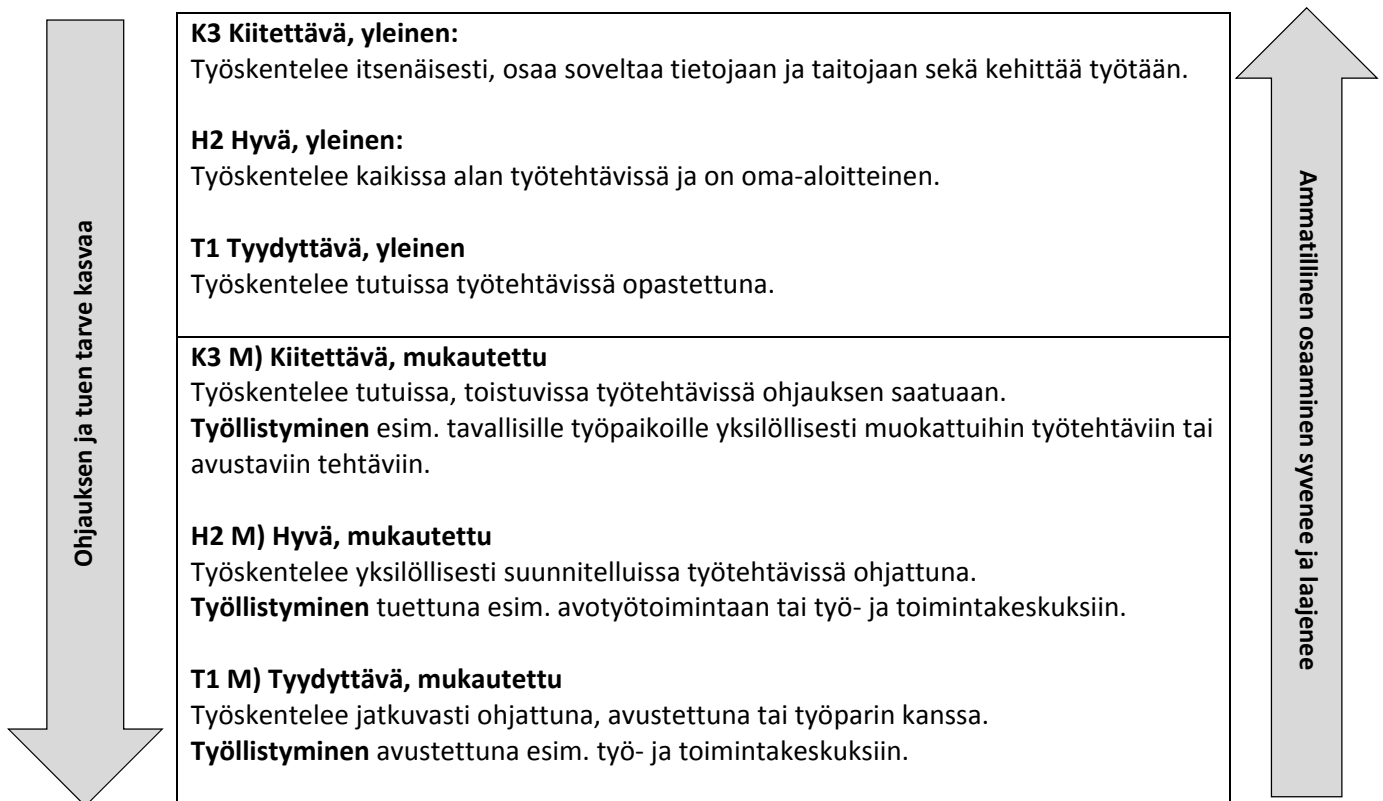
8.4 Osaamisen arviointi

Opiskelijan osaamista arvioidaan vertaamalla sitä tutkinnon tai koulutuksen perusteissa määrättyyn osaamiseen. Jos tutkinnon perusteiden ammattitaitovaatimuksia tai osaamistavoitteita on mukautettu, opiskelijan osaamista arvioidaan vertaamalla sitä opiskelijan henkilökohtaisiin tavoitteisiin. Opiskelijan osaamista arvioidaan sen jälkeen, kun hänellä on ensin ollut mahdollisuus opetella tutkinnon perusteiden mukaiset asiat ja saavuttaa vaadittava ammattitaito. Erityisopetuksessa otetaan huomioon opiskelijan erityisyys osaamisen ilmaisemisessa ja tuetaan osaamisen näyttämistä tarvittaessa samalla tavalla kuin opiskelun aikana.

Osaamisen arvioinnin perusteella annetaan tutkinnon osien, ammattiosaamisen näyttöjen, ja yhteisten tutkinnon osien osa-alueiden opintosuoritusten ja valmentavan koulutuksen osien arvosanat. Amatillisten tutkintojen ja koulutusten perusteissa on määritelty tutkinnon edellyttämä ammattitaito sekä arviointikriteerit, joiden perusteella koulutuksen järjestäjä laatii tutkinto- ja koulutuskohtaiset opetussuunnitelmat.

Ammatillisissa perustutkinnoissa arvosana-asteikko on kiitettävä (3), hyvä (2) ja tyydyttävä (1). Ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa arvioidaan asteikolla hyväksyty/hylätty ja valmentavissa koulutuksissa suoritettu (S) – merkinnällä. Osaamisen arvioinnin toteuttamisesta ja osaamisen arviointimenetelmistä on tarkemmat ohjeet koulutuksen järjestäjän laatimassa arviointioppaassa.

Kun tavoitteita ja ammattitaitovaatimuksia on mukautettu, arvioidaan opiskelijan osaamista näihin uusiin ammattitaitovaatimuksiin ja niille laaditaan arviointikriteerit. Seuraavassa kuviossa 5 on esitetty mukautettujen arviointikriteerin laadinnan periaatteet ammatillisissa erityisoppilaitoksissa:

Kuvio 5. Mukautettujen arviointikriteerien laadinta

Työhön ja itsenäiseen elämään valmentavassa koulutuksessa osaamisen arviointi on aina sanallista, kuvallista ja muulla opiskelijan edellytyksiä vastaavalla tavalla ilmaistua.

Ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavassa koulutuksessa koulutuksen osat merkitään suoritettu (S) – merkinnällä ja tarvittaessa arviointia voidaan täydentää sanallisesti tai kuvallisesti.

Tutkinnon osan, yhteisten tutkinnon osien osa-alueen tai valmentavan koulutuksen osaamisen arvioinnista päättää opetuksesta vastaava opettaja tai opettajat yhdessä, jos opettajia on useita.

9 Todistukset

Opetushallituksen määräyksen 90/011/2014 mukaisesti ammatillisessa peruskoulutuksessa annettavat todistukset ovat:

- tutkintotodistus
- todistus suoritetuista tutkinnon osista ja ammattiosaamisen näytöistä
- todistus suoritetusta koulutuksesta
- todistus suoritetuista opinnoista
- todistus opiskelijan osaamisesta.

Tutkintotodistus koostuu päättötodistuksesta ja näyttötodistuksesta, joiden sisällöt on määritelty Opetushallituksen määräyksessä. Tarkka ohjeistus sekä todistusmallit eri tilanteisiin löytyvät Opetushallituksen julkaisemasta arviointioppaasta (Opetushallitus 2015). Erityisesti on huomattava, että tunnustetut tutkinnon osat merkitään opiskelijan päättötodistukseen arvosanoineen. Tunnustetut ammattiosaamisen näytöt merkitään arvosanoineen ja lyhyine kuvauksineen näyttötodistukseen. Ammatti- tai erikoisammattitutkinnon tutkinnon osan tunnustamisessa merkitään tutkintotodistukseen ko. toimikunnan antama arvosana.

Mukautetuin tavoittein suoritettujen tutkinnon osien kohdalle merkitään M-kirjain ja todistuksen alalaitaan merkintä ”*Tutkinnon osat on toteutettu mukautetuin tavoittein ja ammattitaitovaatimuksin ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 630/1998, 787/2014, 20 § mukaisesti*”. Opiskelijan osaaminen arvioidaan lisäksi sanallisesti ja kuvataan lyhyesti todistuksen alalaitaan tai merkitään viite ja viitteessä kuvataan, mitä opiskelija osaa. Koulutuksen järjestäjä arvioi, milloin opiskelija voi saada tutkintotodistuksen mukautuksista huolimatta tutkintokohtaiset määräykset huomioon ottaen.

Todistus suoritetuista tutkinnon osista ja ammattiosaamisen näytöistä annetaan, jos opiskelija eroaa kesken tutkinnon suorittamisen. Todistus tulee antaa opiskelijan pyynnöstä myös opiskelun aikana. Todistus päivätään aina antopäivälle.

Todistukseen tulee viittaus erityisiin opiskelijajärjestelyihin silloin, kun jokin tutkinnon osa jää suorittamatta. Viittaus laitetaan myös erityisopetuksena toteutetuista tutkinnon osista, joissa on poikettu tutkinnon perusteista. Näyttötodistukseen tulee tarvittaessa erityisopetuksessa lyhyt sanallinen kuvaus opiskelijan ammattiosaamisen näytöillä todennetusta ammatillisesta osaamisesta ja ammattitaidosta.

Todistus suoritetusta koulutuksesta annetaan, kun opiskelija on suorittanut hyväksytysti ammatilliseen peruskoulutukseen tai työhön ja itsenäiseen elämään valmentavan koulutuksen. Todistuksen sisällöstä määrätään Opetuksen hallituksen määräyksessä 90/011/2014. Pääsääntöisesti koulutuksesta ei anneta arvosanoja, vaan koulutuksen osat merkitään suoritetuiksi. Mikäli opiskelija suorittaa ammatilliseen perustutkintoon kuuluvia tutkinnon osia, annetaan hänelle arvosana perustutkinnon ammattitaitovaatimusten ja tavoitteiden mukaisesti ja ne tulee tunnustaa, mikäli opiskelija jatkaa opintoja ammatillisessa perustutkinnossa. Koulutuksen aikana opiskelija voi suorittaa myös peruskouluopintoja, korottaa peruskoulun opintoja tai suorittaa kieliopintoja. Näistä annetaan erilliset todistukset kunkin koulutusmuodon ohjeiden mukaisesti. Arviointia voidaan tarvittaessa täydentää sanallisella tai kuvallisella arvioinnilla.

Ammatillisissa erityisoppilaitoksissa on luotu ohjeistus kuvailevasta sanallisesta arvioinnista, joka perustuu opiskelijan tarvitsevan ohjauksen määrään. Ohjauksen laadun ja määrän kuvauksena käytetään seuraavia käsitteitä toiminnan tasosta:

- itsenäisesti
- ohjattuna
- avustettuna.

Todistus suoriteutuista opinnoista annetaan, jos opiskelija eroaa kesken valmentavan koulutuksen suorittamisen. Todistus suoriteutuista opinnoista annetaan opiskelijan pyynnöstä myös opintojen aikana. Todistus päivätään aina antopäivän mukaan. Koulutuksen järjestäjän tulee opiskelijan pyynnöstä antaa todistuksen lisäksi kirjallinen selvitys siitä, että opiskelija on keskeyttänyt opintonsa tai eronnut oppilaitoksesta.

Todistus opiskelijan osaamisesta. Mikäli erityisopetuksessa tavoitteita on mukautettu niin, ettei opiskelija ole saavuttanut keskeisiä tutkinnon osien ammattitaitovaatimuksia tai osaamistavoitteita, hänelle ei voi antaa tutkintotodistusta. Todistusta suoriteutuista tutkinnon osista ei voi antaa myöskään sellaisten tutkinnon osien osalta, joissa opiskelija ei ole saavuttanut keskeisiä ammattitaitovaatimuksia. Koulutuksen järjestäjä antaa tällaisissa tilanteissa todistuksen opiskelijan osaamisesta (L 630/1998, 787/2014, 25 e §).

Kaikkiin todistuksiin **liitetään** ote opintosuoritusrekisteristä tai muu vastaava selvitys, josta ilmenevät opiskelijan suorittamat opinnot ja opintojen pienemmät osat. Mikäli opiskelija on keskeyttänyt opinnot, todistukseen liitetään tieto siitä mitä suorituksia tutkinnon tai koulutuksen todistuksen saaminen opiskelijalta edellyttää. Kun opiskelija tutkinnon osan tai osia suorittuaan siirtyy työelämään, tulee liitteenä olla tieto *ammattipätevyydestä*, joka hänellä on suorittujen tutkinnon osien perusteella.

10 Lähteet

Lait

Laki ammatillisesta peruskoulutuksesta 630/1998

Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 631/1998

Laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta 1705/2009

Asetukset ja päätökset

Valtioneuvoston asetus ammatillisesta koulutuksesta (811/1998)

Valtioneuvoston asetus ammatillisesta koulutuksesta annetun asetuksen muuttamisesta 799/2014

Asetus ammatillisesta aikuiskoulutuksesta (812/1998)

Valtioneuvoston asetus ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen yhteishausta (30/2008)

Valtioneuvoston asetus opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta 1766/2009

Hallituksen esitykset

HE 211/2014

HE 357/2014

Opetus- ja kulttuuriministeriön aineistoja

Ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittämishankkeen loppuraportti. 2010. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:15.

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/okmtr15.pdf?lang=fi->

Opetushallituksen määräykset

Työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus. Koulutuksen perusteet. Opetushallituksen määräys 6/011/2015. 9.4.2015.

Ammatilliseen peruskoulutukseen valmentava koulutus. Koulutuksen perusteet. Opetushallituksen määräys 5/011/2015. 9.4.2015.

Tutkinnon perusteet. Määräykset annettu 28.10.2014 – 13.11.2014 välisenä aikana.

Ammatti- ja erikoisammattitutkintojen perusteet

Opiskeluhoolto ammatillisten perustutkintojen perusteissa. Opetushallituksen määräys 10/011/2014. Annettu 7.3.2014.

Todistuksiin ja niiden liitteisiin merkittävät tiedot ammatillisessa peruskoulutuksessa. Opetushallituksen määräys 90/011/2014. Annettu 4.11.2014.

Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen mitoituksen periaatteet ja arvosanojen muuntaminen ammatillisessa peruskoulutuksessa. Opetushallituksen määräys 93/011/2014. Annettu 11.11.2014.

Opiskelijan terveydentilaa koskevat vaatimukset ammatillisessa peruskoulutuksessa ja näyttötutkintoon valmistavassa koulutuksessa ammatillisissa perustutkinnoissa. Opetushallituksen määräys 91/011/2014. Annettu 4.11.2014.

Suunnitelma kurinpitokeinojen käyttämisestä ja niihin liittyvistä menettelytavoista ammatillisessa peruskoulutuksessa. Opetushallituksen määräys 92/011/2014. Annettu 4.11.2014

Kodin ja oppilaitoksen yhteistyön ja opiskelijahuollon keskeiset periaatteet sekä opetustoimeen kuuluvan opiskelijahuollon tavoitteet ammatilliseen perustutkintoon valmentavissa koulutuksissa/Opiskeluhoitosuunnitelman laatiminen ammatilliseen perustutkintoon valmentavissa koulutuksissa. Opetushallituksen määräys 94/011/2014. Annettu 4.11.2014.

Kodin ja oppilaitoksen yhteistyön ja opiskelijahuollon keskeiset periaatteet sekä opetustoimeen kuuluvan opiskelijahuollon tavoitteet ammatillisessa peruskoulutuksessa /Opiskeluhoitosuunnitelman laatiminen ammatillisessa peruskoulutuksessa. Opetushallituksen määräys 101/2014. Annettu 4.11.2014.

Opetushallituksen tukimateriaaleja

Opetushallitus 2015. Arviointiopas toisen asteen koulutukseen. (valmistumassa 3.3.2015)

Koulutuksen järjestäjille keinoja puuttua opiskeluun soveltumattomuuteen. Opas SORA-säädösten ja -määräysten toimeenpanoon ammattikoulutuksessa. Oppaat ja käsikirjat 2013:1. Opetushallitus.
http://www.oph.fi/download/148884_Koulutuksen_jarjestajille_keinoja_puuttua_opiskeluun_soveltumattomuuteen.pdf.

Kärki, S-L., Lepola, R. Takaneva, K. & Lounela, K. 2014. Osaamisperusteisuus todeksi – askelmerkkejä koulutuksen järjestäjille. TUTKE 2 -toimeenpanon tukimateriaali. Oppaat ja käsikirjat 2014:8. Opetushallitus.
http://www.oph.fi/download/159910_osaamisperusteisuus_todeksi_askelmerkkeja_koulutuksen_jarjestajille.pdf.

Opetushallitus. 2014. Näyttötutkinto-opas. Näyttötutkinnon järjestäjien ja tutkintotoimikuntien käyttöön. Oppaat ja käsikirjat 2012:11. http://www.oph.fi/download/143969_Nayttotutkinto-opas_2012.pdf.

Opetushallitus. Arviointi oppimisen tukena – jatkuva arviointi ja monipuoliset arviointikäytännöt -
http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/ohjeita_koulutuksen_jarjestamiseen/perusopetuksen_jarjestamisen/perusopetuksen_oppilaan_arviointi/arviointi_oppimisen_tukena. Luettu 14.1.2015.

Muita materiaaleja

Erytynen tuki ja erityisopetus ammatillisessa koulutuksessa, määritelmäehdotus 31.3.2014, julkaisematon asiakirja.

AMEOn verkkojulkaisuja

Kumppanuusverkoston strategia 2012 – 2017. 8.11-2008.
<https://luovi.sharepoint.com/sites/ameo/strategia>.

Vertaisarviointi ammatillisten erityisoppilaitosten verkostossa. Vertaisarvioinnin opas. (http://www.oph.fi/download/149707_Verti_vertaisarvioinnin_opas_2013.pdf)

Mittarit opiskelijoiden elämälaadusta ja sijoittumisesta - käsikirja mittareiden käyttöön
http://www.ameo.fi/uploads/Liitteet/Mittarit%20opiskelijoiden%20el%C3%A4m%C3%A4nlaadusta%20ja%20sijoittumisesta_k%C3%A4si.pdf

Mukauttamisjulkaisu. AMEO. <http://www.ameo.fi/uploads/Liitteet/Mukauttamisjulkaisu.pdf>.

Topper – innostu ohjauksessa ja onnistu työssä! Helsingin Diakoniaopiston ja Keskuspuiston ammattiopiston Topper-opas.

RUORI – ohjauksen ja tuen tarpeen arviointi. Sisältää ohjeistuksen henkilökunnalle sekä arviointilomakkeen.

Tuettu oppisopimus. Oppisopimusopiskelijan opintopolun tukeminen verkostoyhteistyönä. Hyvä käytäntöjä ja toimintamalleja tuetun oppisopimuskoulutuksen järjestämiseksi. Ammatillinen erityisopetus 8/2014. AMEO-verkoston julkaisu-

11 Liitteet

Liite 1. Koulutusalat ja tutkinnot, joiden tutkintokohtaiset terveydentilavaatimukset on määrätty tutkintojen perusteissa

Koulutusalat ja ammatilliset perustutkinnot (VNA 811/1998, 16 §)	Koulutusalat ja ammatti- ja erikoisammattitutkinnot (VNA 812/1998, 8 §)
HUMANISTINEN JA KASVATUSALA <ul style="list-style-type: none"> • lapsi- ja perhetyön perustutkinto • nuoriso- ja vapaa-ajan ohjauksen perustutkinto • viittomakielen ohjauksen perustutkinto 	HUMANISTINEN JA KASVATUSALA <ul style="list-style-type: none"> • lasten ja nuorten erityisohjaajan ammattitutkinto
TEKNIIKAN JA LIIKENTEEN ALA <ul style="list-style-type: none"> • lentokoneasennuksen perustutkinto • lennonjohdon perustutkinto • logistiikan perustutkinto (kuljetuspalvelujen koulutusohjelma) • logistiikan perustutkinto (lentoasemapalvelujen koulutusohjelma) • rakennusalan perustutkinto (maanrakennuskoneenkuljetuksen koulutusohjelma) • merenkulkualan perustutkinto 	TEKNIIKAN JA LIIKENTEEN ALA <ul style="list-style-type: none"> • ajoneuvonosturinkuljettajan ammattitutkinto • linja-autonkuljettajan ammattitutkinto • puutavaran autokuljetuksen ammattitutkinto • yhdistelmäajoneuvonkuljettajan ammattitutkinto • liikenneopettajan erikoisammattitutkinto • maarakennusalan ammattitutkinto
LUONNONVARA- JA YMPÄRISTÖALA <ul style="list-style-type: none"> • metsäalan perustutkinto (metsäkoneenkuljetuksen koulutusohjelma) • luonto- ja ympäristöalan perustutkinto (ympäristöalan koulutusohjelma) 	LUONNONVARA- JA YMPÄRISTÖALA <ul style="list-style-type: none"> • metsäkoneenkuljettajan ammattitutkinto • metsäkoneenkuljettajan erikoisammattitutkinto (nykyisin puunkorjuun erikoisammattitutkinto, jota SORA-säädökset eivät koske; tarkemmin opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksessa ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa tarkoitettua tutkintorakenteesta)
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA <ul style="list-style-type: none"> • sosiaali- ja terveysalan perustutkinto • hammastekniikan perustutkinto • lääkealan perustutkinto • liikunnanohjauksen perustutkinto 	SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA <ul style="list-style-type: none"> • koulunkäynnin ja aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjauksen ammattitutkinto ja erikoisammattitutkinto • perhepäivähoitajan ammattitutkinto • jalkojenhoidon ammattitutkinto • kipsausalan ammattitutkinto • obduktiopreparaattorin ammattitutkinto • kipsimestarin erikoisammattitutkinto

	<ul style="list-style-type: none"> • psykiatrisen hoidon erikoisammattitutkinto • kehitysvamma-alan ammattitutkinto ja erikoisammattitutkinto • päihdetyön ammattitutkinto • näkövammaistaitojen ohjaajan erikoisammattitutkinto • puhevammaisten tulkin erikoisammattitutkinto • työvalmennuksen erikoisammattitutkinto • vanhustyön erikoisammattitutkinto • hierojan ammattitutkinto ja erikoisammattitutkinto • liikunnan ammattitutkinto • valmentajan ammattitutkinto ja erikoisammattitutkinto
--	--